

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Bc. Jiří Salajka

Studijní obor: Učitelství hudební výchovy pro střední školy a 2. stupeň základních škol a
Učitelství základů společenských věd a občanské výchovy pro střední školy a 2. stupeň
základních škol

Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu

Diplomová práce

vedoucí práce: ThMgr. Dušan Špiner, Ph.D.

Olomouc, 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě literatury a pramenů citovaných dle normy ČSN ISO 690 a souhlasím s jejím zveřejněním.

V Olomouci dne .....

Jíří Salajka

Děkuji tímto ThMgr. Dušanu Špinerovi, Ph.D. za vedení, pomoc, čas a cenné rady, které mi poskytoval v průběhu vypracování mé diplomové práce. Děkuji všem zúčastněným za pomoc a především děkuji mojí rodině za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	7
1 Věda a náboženství	8
1.1 Věda	9
1.1.1 Vědecký pohled	10
1.1.2 Oblast zkoumání	10
1.1.3 Materialismus přírodních věd	11
1.1.4 Věda jako poznávací činnost	11
1.1.5 Věda jako ucelený systém poznatků	12
1.1.6 Metody přírodních věd	12
1.1.7 Hierarchie vědeckých metod	13
1.2 Náboženství	14
1.2.1 Náboženství v minulých dobách	14
1.2.2 Podstata křesťanství	16
1.2.3 Náboženství a metafyzika	17
1.2.4. Křesťanské pojetí Boha	17
1.2.5 Kdo je Bůh?	17
1.2.6 Rozhovor s Bohem	18
1.2.7 Bůh v moderním světě	18
2 Konflikt vědy a náboženství	19
2.1 Přírodní vědy	19
2.1.1 Teorie přírodních věd	19
2.1.2 Antropický přístup ve vývoji	19

2.1.3 Evoluce	20
2.2 Křesťanství – odlišný pohled na stvoření?	25
2.2.1 Kreacionismus	25
2.2.2 Genesis – 1. kniha Mojžíšova.....	27
2.2.3 Stvoření světa	27
2.2.4 Patristika	29
2.2.5 Scholastika.....	32
3 Od konfliktu k dialogu.....	35
3.1 Závislost náboženství a přírodních věd	35
3.2 II. Vatikánský koncil	37
3.2.1 Hluboké změny životních podmínek.....	38
3.3 Katolická církev a evolucionismus.....	38
3.4 Encykliky Jana Pavla II.	40
3.5 Dialog – rozhovor.....	42
3.6 První kapitola knihy Genesis.....	43
4 Věda a náboženství ve výuce na druhém stupni základních škol.....	45
4.1 Starší školní věk	45
4.2 Průřezová témata	46
4.3 Vyučovací předmět.....	49
4.4 Příprava učitele na vyučování	50
4.5 Pohled žáků druhého stupně základní školy na danou problematiku.....	55
4.5.1 Žáci v rozmezí 11 a 12 let	56

4.5.2 Žáci ve věku 13 let.....	57
4.5.3 Žáci ve věku 14 let.....	58
4.5.4 Žáci ve věku 15 a 16 let.....	59
Závěr.....	61
Použité zdroje	
Seznam příloh	

Úvod

Dovolujeme si předložit diplomovou práci, která se zabývá tématem *Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu*. Jedná se o problematiku, která svým charakterem zasluhuje poměrně rozsáhlou analýzu. V této práci se tak snažíme uchopit základní problém, který se ve vztahu vědy a náboženství nabízí. Jedná se o nastínění postojů, které zastávají jak vědecké teorie, tak náboženské proudy. Tyto aspekty do jisté míry analyzujeme a přibližujeme. Obě teorie jsou v dějinách lidstva velice důležité a nejednou už vzbudily mnoho dohadů a domněnek. I proto se nám může zdát, že právě v dnešním světě by měla mít společnost o to větší touhu po uchopení těchto dvou teorií, která by měla vyústit nejenom ve společný dialog, ale především v toleranci a respekt.

V této práci se zaměřujeme na některé vědecké teorie, které mají svým charakterem významné postavení v chápání vzniku světa, ale také v jeho utváření. Přibližujeme také hlavní metody, jakými se věda k poznání dostává, a jaké závěry následně z těchto výzkumů plynou pro lidstvo.

Přibližujeme také pohled náboženský na vznik světa a člověka. Opíráme se především o křesťanství, které má v historii lidstva významné postavení. Toto náboženství je pro nás však důležité především z toho důvodu, že je v oblasti Evropy nejrozšířenější a po mnoho staletí utvářelo chod a ráz dějin nejenom tohoto kontinentu.

Hlavním cílem této práce je však nastínění společného dialogu. Tedy snahy po tom, aby se tyto dva proudy, které byly dříve značně nejednotné, dokázaly spojit a ve svém hledání pravdy respektovaly a tolerovaly své názory.

Tuto problematiku se následně také snažíme uchopit v kontextu výchovy na základních školách. Naší snahou je přiblížení obou pohledů a vysvětlení záměrů jak vědy, tak náboženství. Vyústěním by mělo být kritické myšlení žáků a objektivní zhodnocení daného problému. Opět by však ve studentech tato problematika neměla evokovat negativní jevy, ale především formovat jedince ve výukovém procesu tak, aby dokázal respektovat názory druhých, jejich víru či ateismus, a tak přispíval k demokratickému formování naší společnosti.

V naší práci čerpáme z poznatků různých oborů sociálních a přírodních věd, především pak z religionistiky, filosofie, pedagogiky a historie, které nám umožnily objektivní pohled na danou problematiku, a tak i napomohly ke zpracování této práce.

1 Věda a náboženství

Věda a víra, termíny, které se od osvícenství vzájemně tak úsměvně a tak marně potírají, patří k sobě. Mezi těmito věřícími, kteří uctívají slova Bible, a nevěřícími, kteří věří jen tomu, čeho se mohou dotknout deseti prsty, mezi těmito oběma extrémí lidského hledání pravdy by měl být konečně nalezen usmiřovací vzorec. (Viktor Emil Frankl a Pinchas Lapide)

Vztah vědy a náboženství. Dva termíny, které vyvolávají nejenom v dnešní společnosti živé diskuze týkající se především otázek o jejich průniku či absolutní samostatnosti. Na pozadí těchto debat je však zřejmý také zájem vědců a teologů, a vzájemná touha o propojení dvou oblastí vědy dostatečným vysvětlením. Možná právě proto zažívá toto téma obrození zřejmé nejenom pro 21. století, ale také pro století 20. Názor na danou problematiku nemá totiž za úkol vzájemně se negovat, ale spíše touhu po propojení se a vysvětlení významu a důležitosti jak vědy, tak víry či náboženství.

„Proč jsme zde a jaký je smysl toho všeho, je největší lidská otázka. Nejde ale o to, abychom k otázce přistoupili z již připravené pozice víry nebo z neméně připravené pozice ateismu, myslím, že tuto největší otázku ze všech bychom měli otevřít z pozice člověka, který se poprvé rozhlíží kolem, stojí v úžasu ze své existence, zasažen třeskutou nepravděpodobností vlastního bytí, a jen přemýšlí, co se to děje, odkud přišel, kdo je a jakého příběhu je součástí, ... „¹ K vyřešení důležitých témat vlastní existence tak člověk hledá vlastní cestu. Věřící člověk tuto cestu nalézá v Bohu – Stvořiteli. Dalo by se říci, že touto otázkou je pro něj vyřešena také otázka o jeho původu, vzniku světa a vesmíru, ale především smyslu jeho života a existence, kterou nalézá právě v osobě Stvořitele. Může se nám zdát, že takto uvažující člověk má smysl svého života a dál o svém bytí nepřemýšlí. Ateisté pro změnu popisují mnohé biologické vize a teorie, které si berou za své. „ ... občas ještě dodají, že příběh žádný smysl nemá – jsme, protože jsem, a jsme zde, protože jsme zde, a dál nemá smysl se ptát.“²

Tyto pohledy nám však mohou přijít jednoduché, ale především neodpovídající na otázku, kterou si pokládá člověk jak věřící, tak nevěřící, a to například: Jak vznikl svět? Jak vzniklo všechno kolem nás? Jak to doopravdy je s vesmírem? Co moje existence? Má můj život smysl? Pro vysvětlení bude potřeba hlubší analýzy. Naším úmyslem však není prokázat

¹ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 14.

² VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 14.

pravdu víry nad teorií vědy, ani prokázat pravdivost vědy nad dogmatem víry. Záměrem je především pokusit se integrovat poznatky z oblasti vědy a náboženství tak, aby člověk dokázal opakovaně promýšlet smysl a důležitost jeho poslání na světě, důvody vlastní existence, ale také teorie stvoření a vývoje života.

„I když věda jde stále vpřed a nové závěry zpochybňují staré, málokdy dochází k tak působivému souznění teologického či biblického konceptu tvůrčí hmoty s biologickými koncepty současné evoluční biologie.“³

Otázky o stvoření světa a jeho utváření se však nejprve objevovaly v rámci vztahu mezi náboženstvím a filosofií. *„Náboženství je tématem filosofie od doby jejího vzniku. Většina otázek, na které se filosofové pokoušeli odpovídat (např. otázka počátku světa, místa člověka v kosmu, mravních norem jednání nebo možností a hranic poznání), byla totiž do té doby tématem mytologických vyprávění, kultovních obřadů a náboženských moudrostí.“⁴* A dále také Schaeffler dodává: *„Náboženství je přitom nejen starší než filosofie; zůstalo i současníkem filosofie. Nebylo zatím filosofií ani vědou překonáno.“⁵*

Pokud tedy chceme pochopit vztah vědy a náboženství, je důležité si tyto termíny a jejich pohledy na danou problematiku přiblížit.

1.1 Věda

Hlavní konflikt vědy a náboženství se odehrává v odvětví věd přírodních. Proto se i veškerý náš text, pokud nebude stanoveno jinak, bude odvíjet od věd v oblasti fyziky, chemie a biologie. Nebudeme se však zabývat charakteristikami a definicemi. Naším záměrem je, pokud to bude jen trochu možné, aplikovat daná fakta do naší problematiky.

Alespoň na úvod je však důležité si říct, co to vlastně věda je: *„každý systematický obor studia nebo soubor znalostí, jehož cílem je pomocí experimentu, pozorování a dedukce poskytnout spolehlivé vysvětlení jevů, které se týkají hmotného nebo fyzického světa.“⁶*

---

³ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 16.

⁴ SCHAEFFLER, R. *Filosofie náboženství*. Praha: Academia, 2003, s. 21.

⁵ tamtéž, s. 21.

⁶ LAFFERTY, P., ROWE, J. „Science“, *The Hutchinson Dictionary of Science*., Oxford: Helicon, 1993, pp. 523-524.

1.1.1 Vědecký pohled

Ve stručnosti lze říci, že úkolem vědy, a tady jejím pohledem, je pozorování skutečnosti a experiment. „*Observace – pozorování – je přitom starším nástrojem vědy, a až teprve od 17. století díky Francisu Baconovi přichází do vědy experiment.*“⁷ Na základě vědeckého pozorování a experimentu tak člověk očekává přímou odpověď na problematiku, kterou se zabývá. Záměrem je tedy zkoumat to, co je jakýmkoliv způsobem měřitelné, protože bez tohoto faktu by nepřišel očekávaný výsledek, který je společností žádoucí. Veškeré bádání se odehrává na pozadí dnešní společnosti. Ta očekává, že vědec přijde s objevem, který bude přepisovat dějiny. Již se nespokojí s málem, které se odehrává v lidské každodennosti. Jedná se o přežití nebo jen lidskou zaslepenost?

V dnešní době zaujímají přírodní vědy poměrně vysoké postavení: „*Přírodní vědy se právem staly základnou novodobé techniky a průmyslu a moderních představ o světě a moderní civilizaci a kultuře vůbec. Této role se však přírodní vědy smysluplně zhostí, teprve když se ze základů nebude dělat celá stavba: když si budeme vědomi relativity a prozatímnosti, sociální podmíněnosti a etických důsledků každodenního obrazu světa, ...*“⁸ Hans Küng se tak odvolává na fakt, že ve vědecké činnosti by se kromě věd přírodních měl nechat prostor také pro filosofii, teologii či metody humanitní a společenskovední. Dodává, že důležitý je konsenzus všech věd. Není možné, aby se jedna věda považovala za exaktnější než věda druhá. Takový postoj by mohl vézt k zániku. V každém odvětví je důležitá sebekritika.⁹

1.1.2 Oblast zkoumání

Jak již jsme zmiňovali, zkoumání přírodních věd se odehrává na pozici pozorování a experimentu. Na základě těchto faktů tak můžeme určit úhel pohledu, kterým se věda zabývá. Je důležité zdůraznit, že její zájem spočívá ve vybrané oblasti, ale nepostihuje celek dané reality. „*Vědci se nadívají na svět prázdným pohledem. Hledí na něj ze zvolené perspektivy a na to, co pozorují, aplikují principy interpretace a očekávaný význam.*“¹⁰ Není možné se však ubránit pochybnosti o hodnověrnosti zkoumaného faktu. Vědci často mluví o problému pozadí. Experiment může být totiž tak složitý, že nemůžeme mít jistotu, jestli

---

⁷ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 23.

⁸ KÜNG, H. *Na počátku všech věcí: přírodní vědy a náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 48-49.

⁹ tamtéž, s. 48-49.

¹⁰ POLKINGHORNE, J. C. *Věda a teologie: úvod do problematiky*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 15.

vážně zkoumáme to, co chceme. Nežádoucí účinky musí být podrobeny revizi a vzaty v úvahu. Cílem každého vědeckého zkoumání je fakt, který se odehrává vždy a všude.

Právě pro svoji zaměřenost ale věda není schopna popsat celek dané reality. Zaměřuje se spíše na oblast, kterou zkoumá a se kterou dále nakládá. „*Věda se například věnuje zkoumání životních projevů hmyzu na úrovni chemických reakcí nebo zkoumání fotosyntézy u rostlin.*“¹¹

1.1.3 Materialismus přírodních věd

To, co se přírodním vědám často vyčítá, je právě jejich materialismus. Předmětem jejich zkoumání je hmota a především to, co je měřitelné. Přírodní vědy se tak orientují na fakta, která jsou „hmotná“. „*Věda tedy záměrně a plánovaně rezignuje na neměřitelné fenomény, na svět poezie, krásné literatury, divadla, malířství a sochařství, ale také na svět etiky, filozofie a náboženství, ...*“¹² Věda má tak přesně stanovenou výseč, kterou se bude zabývat. Snaží se opírat o fakta, která budou mít racionální a vysvětlitelný výsledek pro společnost. Na druhou stranu si musíme přiznat, že dává poměrně široké pole působnosti pro právě již zmiňovanou etiku, filozofii nebo náboženství.

1.1.4 Věda jako poznávací činnost

S poznáváním je věda spojena po velkou část vývoje lidstva. Ve svých počátcích se však nejednalo o činnost, která byla určena pro všechny. Oborem přírodních věd se zabývaly vyšší vrstvy. Jejich snahou bylo především řešení praktických otázek. „*V tomto smyslu jí rozumíme cílevědomou a organizovanou poznávací činnost s pomocí empirických a logických metod.*“¹³ Postupem času narůstá vliv a význam vědy. Mění se její vztah s hospodářskou výrobou. Věda se stává hybnou silou. Vznikají výzkumné laboratoře, které si mohou dovolit velké podniky. Tento fakt vede k zaměstnávání řady vědců, kteří se podílí na výzkumu nových technologií.

S nástupem vědy a jejím rozvojem, jedná se o období novověku, začíná také její postupná adaptace do institucionální sítě. „*V 17. století vzniká Londýnská královská společnost nauk (1662) a Královská akademie věd ve Francii (1666). Zrodily se zprvu z neformálních schůzek přátel zabývajících se vědou. Svá bádání si financovali sami a teprve*

---

¹¹ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 24.

¹² tamtéž, s. 25.

¹³ RICHTEREK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 9.

s rostoucí prestiží se domohli finančních podpor a jistých pravomocí.“¹⁴ K největšímu nástupu institucionalizace dochází až ve 20. století, kdy se vědec stává rovnocenným povoláním.

1.1.5 Věda jako ucelený systém poznatků

Vědecká činnost vede ke zkoumání nových skutečností a tím pádem k utváření nových a ucelených vědeckých poznatků. Čím víc se věda rozrůstá, dalo by se říct, že má evoluční charakter, tím více se také rozšiřuje tento systém. A nejenom že se systém poznatků rozrůstá, ale také se neustále upravuje nebo také nahrazuje. „*Tím se liší od umění, jež kumulativní povahu nemá – vychází z individuality a jedinečnosti umělce, jehož podíl a přínos se časem nestírá (i když může být chápán v jiných souvislostech).*“¹⁵ Pokrok vědy však na člověka může působit také v negativním pohledu. Vácha říká: „*Věda a její technologie nám nepochybně usnadní život a díky rozmanitým technologickým inovacím, od praček a myček nádobí po mikrovlnou troubu, přidá značné množství volného času – již ale nebude schopna říct, čím získaný čas naplnit.*“¹⁶ Výhodu můžeme bezpochyby shledat v usnadnění praktického života. Větší pohodlnost, volnost, časová flexibilita. Avšak pokud si budeme chtít odpovědět na otázku smyslu života, určitě ji nedostaneme díky vědě a jejímu pokroku. Vědecký pokrok, nové vynálezy, nejnovější lékařské prostředky mohou dokázat člověka na světě uspokojit, ale také mu život prodloužit. Avšak proč na tomto světě jsme a co je vůbec našim cílem, nám nezodpoví ani věda, ani medicína.

1.1.6 Metody přírodních věd

Pokud se rozhodneme zkoumat daný předmět nebo jev, je pro nás důležité vybrat si správnou metodu. Nauka o metodách se nazývá metodologie. „*Metoda je nástrojem ke zkoumání daného výzkumného předmětu. Je to způsob a aplikace postupu, tak abychom dosáhli stanovený výzkumný cíl. Použití metody při vědeckém zkoumání předpokládá znát postup, jak metodu použít. Tento postup má rysy záměrnosti (vztahuje se k výzkumnému cíli) a systematičnosti (metoda je uplatňovaná v rámci teoreticky zdůvodněného postupu).*“¹⁷

S metodologií a volbou správných metod jde ruku v ruce tzv. vědecká procedura. Platí, že pokud máme stanovený výzkumný cíl, předmět daného zkoumaného jevu, dostáváme se

---

¹⁴ RICHTEREK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 9.

¹⁵ tamtéž, s. 12.

¹⁶ VÁCHA, M. O. *Modlitba argentinských nocí*. Brno: Cesta, 2011, s. 89.

¹⁷ OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. V Praze: Karolinum, 2009, s. 12.

právě k již zmiňované vědecké proceduře, která zajišťuje postupnou realizaci vědeckého zkoumání. František Ochrana ve své práci říká, že: „*Vědecká procedura vychází z určité metodologie. Svým zaměřením a obsahem se o ni opírá. Smyslem vědecké procedury je úspěšně realizovat výzkumný cíl.*“¹⁸

1.1.7 Hierarchie vědeckých metod

Pokud bychom si chtěli vědecké metody nějakým způsobem rozčlenit, musíme si uvědomit, že se jedná o poměrně obsáhlý problém, který by určitě zasluhoval podrobnější zaměření. Naším úmyslem však není charakterizovat všechny metody, ale spíše je přiblížit v souvislosti s tématem této práce. Proto budeme definovat pouze některé metody empirické (experiment a pozorování). Jsou používány v souvislosti s empirickým vědeckým zkoumáním. Předmětem jejich zájmu jsou předměty a objekty, které podléhají určitým vlastnostem a vytvářejí procesy mezi jinými objekty.

a) *Experiment*

Slovo experiment je v dnešní době poměrně používaný konstrukt, vyskytující se v mnoha vědách. „*Mluví se nejenom o pokusu ve vědeckém výzkumu, ale o experimentu v umění, v průmyslu a podobně a myslí se jím nějaký zásah do původního stavu, změna, která je zkoumána a jsou z ní vyvozovány důsledky.*“¹⁹ Hlavní rozdíl mezi experimentem a pozorováním je proces samotný. Experiment je uměle vytvořená situace, často se odehrává v připravených podmínkách a vědec zkoumá reakci nebo činnost jedince v takové situaci. Emil Tkadlec říká, že: „*Experimenty jsou nástroje pro hledání odpovědi na velmi specifické otázky, které vznikají v rámci studovaných hypotéz. Jsou proto dopředu velmi promyšlené a mají často velmi specifický design. Zpravidla vždy se však vyznačují přítomností experimentální a kontrolní skupiny.*“²⁰ Tato metoda proto hledá otázku na již dopředu stanovený problém. Emil Komárik dodává, že: „*... ak chceme poznávať, je potrebné občas chod událostí zmeniť, aby sa ukázalo, čo je príčinou pozorovaných jevov.*“²¹

---

¹⁸ OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. V Praze: Karolinum, 2009, s. 15.

¹⁹ RICHTERK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 43.

²⁰ TKADLEC, E. *Strategie a metody vědecké práce v přírodních vědách: filozofické názory a komunikační dovednosti*. Olomouc: UP v Olomouci, 2011, s. 69.

²¹ KOMÁRIK, E. *Metódy vedeckého poznávania človeka pre začiatočníkov*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2002, s. 67.

b) **Pozorování**

Při vědeckém pozorování očekáváme přesně definovaný fakt, kterým vznikl proces zaměření se na určitý problém. Jak již jsme naznačovali v předešlém textu, pozorování se od experimentu liší zájmem pozorovatele. Ten totiž nemá za úkol zasahovat do pozorovaných objektů. „*Jeho cílem je zjištění dat o jevech a procesech v jejich přirozeném stavu, neovlivněných člověkem.*“²² František Ochraňa dodává, že: „*Pozorování je metodou, kdy potřebné informace získáváme bezprostředním smyslovým nazíráním. Cílem pozorování je popis daného problému a z něho vyvozená interpretace problému.*“²³ Na základě těchto faktů můžeme konstatovat, že experiment má pro vědeckou činnost daleko větší výpovědní hodnotu. Pozorování totiž popisuje pouze nějakou činnost zkoumaného objektu, zatímco experiment zachází ještě více do hloubky.

1.2 Náboženství

V rámci naší práce pro nás bude výchozím náboženstvím křesťanství a ještě konkrétněji křesťanství katolické. K tomuto výsledku nás vedl především fakt, že se jedná o nejrozšířenější náboženství nejenom v naší republice, ale také v Evropě, pomine-li část východní, kde nastupuje pravosláví.

1.2.1 Náboženství v minulých dobách

Náboženství a víra sehrávaly poměrně důležitou funkci. Významnou se víra stává v období středověku. „*Od 11. století roste význam vzdělanosti, nicméně pod vlivem křesťanské dogmatiky se rozvíjí především deduktivní logika (základem byl Aristotelův Organon) v rámci scholastiky. Částečně rehabilitovala některé antické myslitele (Aristotela a Platóna) a prostřednictvím arabských překladů se opět začala studovat přírodovědecká a antická díla, ... hlavním zdrojem poznání byly disputace nad zjevenou Pravdou písma.*“²⁴ Velkou roli sehrává v zakládání univerzit a šíření vzdělanosti. Samozřejmě nesmíme opomenout fakt, že křesťanství se v mnoha ohledech v dějinách nezachovalo zrovna správným způsobem. Nechejme ovšem stranou polemiku nad těmito fakty.

Přes veškeré informace z dějin, které jsou spojeny s křesťanstvím, lze bez problému usoudit, že jeho postavení bylo opravdu dominantní.

---

²² RICHTERK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 40.

²³ OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. V Praze: Karolinum, 2009, s. 17.

²⁴ RICHTERK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 83.

Jistě vůdčím aspektem vzniku křesťanství je život, činy, smrt a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. „*Náboženství, které známe jako křesťanství, vzniklo coby malá sekta v rámci judaismu ve čtvrtém desetiletí prvního století. Mezi roky 30 – 100 našeho letopočtu se v Palestině i širším římském impériu začaly shromažďovat hloučky Židů a pohanů jako zvláštní skupina uvnitř judaismu.*“²⁵ Ježíš Kristus tak dává podnět ke vzniku náboženství, do kterého jsou přijímání všichni bez rozdílu, jestli byl někdo Žid či nikoliv. Je zřejmé, že i když byli prvotní křesťané Židé, jejich chápání víry se začalo striktně lišit. Důležitým aspektem je také otázka zákona. Musí věřící člověk, který není Žid, dodržovat židovské zákony? Sv. Petr a Pavel řekli: „*Ať už Žid nebo pohan, muž nebo žena: Bůh člověka neospravedlní skrze skutky židovského rituálního zákona, ale prostřednictvím důvěryplného spoléhání na Boha, jak se projevil v Kristu.*“²⁶ Křesťanství se stává náboženství monoteistickým – věří v jednoho Boha ve třech osobách. Tato trojjedinost je zastoupena v osobách Boha Otce, Ježíše Krista a Ducha Svatého. Stejně jako islám nebo židovství se i v případě křesťanství jedná o náboženství prorocké a náboženství knihy, tedy Bible.

Křesťanství se v období mnoha let postupně formuje a přetváří. Roku 395 se rozpadá Římská říše a začíná tzv. Východní schizma. Křesťanství se tak dělí na dva hlavní proudy, a to římskokatolický a řeckokatolický, který se nazývá též ortodoxním či pravoslavným. Důvod k rozpadu můžeme shledat hned v několika aspektech. Prohluboval se vzájemný nesoulad mezi východem a západem, špatná komunikace, jiné sociokulturní návyky či požadavky na kněze. „*Papež byl přesvědčen, že jako nejvyšší představitel církve by měl mít výhradní právo určovat cíle a směřování křesťanské společnosti; žádný král neměl být strážcem církve ani vykonavatelem papežské politiky. Císař sám sebe chápal jako napůl kněze a napůl krále, jemuž rozhodně přísluší vládnout celé společnosti, určovat její politiku a vytvářet její zákony.*“²⁷

Další velkou reformací prochází křesťanství v 16. století. Tento spor se týká římskokatolické církve a spolku, který se označil jako protestanti. „*Podíleli se na něm příčiny politicko-ekonomické, nacionalismus, renesanční individualismus a rostoucí znepokojení nad nepravostmi církve, hlavní příčinou však byla nová vznikající koncepce křesťanství.*“²⁸ Do čela tohoto hnutí se postavil augustiniánský mnich, kněz a profesor teologie Martin Luther.

---

²⁵ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: cesta spásy*. Praha: Prostor, 1996, s. 25.

²⁶ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 229.

²⁷ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: cesta spásy*. Praha: Prostor, 1996, s. 46.

²⁸ SMITH, H. *Světová náboženství: Po stopách moudrosti předků*. Praha: Knižní klub, 1995, s. 228.

„Měl tendenci klást proti názorům Tomáše Akvinského názory Augustinovy, a to především v otázce svobody vůle a v některých jiných teologických problémech.“²⁹

1.2.2 Podstata křesťanství

Jednoznačnou podstatou je život s Bohem. K této skutečnosti se vyjadřuje také Hans Küng, který se odvolává mimo jiné na Imanuela Kanta: „*Jasně se už prokázalo, že odpovědi na velké základní otázky skutečnosti by se měly hledat nikoli na půdě čisté teorie, nýbrž – Kant měl pravdu! – cestou žité a reflektované praxe. Ne tedy teoretickými operacemi čistého rozumu. Ovšem ani iracionálními pocity či pouhými náladami. Spíš na základě důvěřujícího, racionálně zdůvodnitelného základního rozhodnutí a základního postoje.*“³⁰ Ústřední postavou je Ježíš Kristus, který je součástí trojjediného Boha. V tomto pojetí nachází křesťanství smysl. „*Podstatou křesťanství není, jak si mnozí myslí, nějaká velká teorie, nějaký světónázor, ale ani určitý církevní systém. Je to prostě zmíněný Ježíš Kristus. Křesťan je člověk, který se na své zcela osobní životní cestě – každý má přece svou cestu – snaží podle tohoto Ježíše Krista řídit. Žádná instituce, žádná organizace, ale ani žádná církev by se neměla nazývat „křesťanskou“, pokud se na něj svými slovy a skutky opravdově neodvolává.*“³¹ Křesťanství má snahu o propojení religiózního aspektu s běžným životem člověka. Formují se tak svátosti, které Ježíš ustanovil. Jedná se o křest, svátost smíření, přijímání, biřmování, manželství, kněžství a svátost nemocných. Ježíš zde na zemi neplnil ale pouze úkol reformátora či revolucionáře. Stal se projevem a ztělesněním Boha, který tak chtěl ukázat svoji lásku a dobrotu k lidem. Obětoval tak svého jediného syna, který byl ukřižován a následně vstal z mrtvých. Tak se naplnil smysl katolické víry. Věřící člověk žije svůj život tak, aby mohl po smrti žít život věčný. Hans Küng dodává: „*Je hodné zamyšlení, čím to je: že po pádu tolika bohů v našem století je zjevné, že ten, který ztroskotal na svých nepřátelích a který byl po celou dobu svými vyznavači stále znovu zrazován, je pro bezpočet lidí stále ještě nejvýraznější osobou dlouhých lidských dějin: neobvyklý a nepochopitelný v mnoha ohledech.*“³² Křesťané se tak odvolávají na lásku Boha Otce, který nemá strach obětovat ani svého syna pro vykoupení svého lidu.

---

²⁹ KRYVELJOV, J. A. *Dějiny náboženství. [Díl] 1, Od vzniku náboženství do doby evropské protireformace.* Praha: Mladá fronta, 1981, s. 240.

³⁰ KÜNG, H. *Na počátku všech věcí: přírodní vědy a náboženství.* Praha: Vyšehrad, 2011, s. 86.

³¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 223.

³² KÜNG, H. *Být křesťanem: křesťanská výzva.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 43-44.

1.2.3 Náboženství a metafyzika

Hned na úvod je nutné říct, že náboženství má snahu vyhnout se srovnání s metafyzikou. Jedná se o oblasti, které jsou ve své podstatě neslučitelné a kontraproduktivní. Náboženství by v lidském životě mělo zaujímat zcela odlišný postoj oproti metafyzice či transcendentálnímu poznání. Metafyzika „*klasifikuje univerzum a vzájemně odděluje jednotlivá jsoucna, hledá důvody toho, co existuje, dedukuje nutnost skutečnosti, ze sebe samé pak vyvozuje realitu světa a jeho zákony.*“³³ Schleiermacher se tak snaží říct, že náboženství nemůžeme chtít uchopit racionálně. Ani bychom ho neměli podrobit vědeckému bádání. Marek Vácha dodává: „*Ve víře tedy ani tak nejde o to, že si někdo o něčem něco myslí, že by křesťanství byl soubor názorů, se kterými se věřící ztotožňují, jako spíše ono fides qua, o vztah ke svatosti, k božství.*“³⁴

1.2.4. Křesťanské pojetí Boha

Jak již jsme zmiňovali v předešlých kapitolách, Bůh je v křesťanském pojetí trojjediný. Otec, Syn – Ježíš Kristus a Duch svatý. Samozřejmě toto pojetí vyvolalo mezi lidmi řadu domněnek a otázek. O problému se zmiňuje také John Bowker: „*Jak může Bůh být a zůstat Monarchou a současně být přítomen v Kristovi, a být také Jediným, kdo udržuje lidi včetně Krista ve světě?*“³⁵ A následně dodává: ... „*Kristus a Duch svatý jsou způsoby, kterými Bůh jedná ve světě.*“³⁶

1.2.5 Kdo je Bůh?

Existuje mnoho vyobrazení lidských představ o tom, jak vlastně takový Bůh vypadá. Jeho existenci si křesťan připomíná každý den. Věří, že každá jeho činnost je projevem Boží dobroty. Kdo však je takový Bůh? „*Vyjmenování toho, co Bůh není, je totiž určitě bezpečnější než snaha pochopit, kdo Bůh je. Když o Bohu začneme říkat, kdo „je“, můžeme nanejvýš mluvit v podobenstvích, metaforách a paradoxech. Bůh určitě není věc, v jakémkoliv myslitelném smyslu, Bůh není nic představitelného či myslitelného, ...*“³⁷ Boha je tedy těžké jakkoliv zachytit. A to i přesto, že o jeho znázornění se snažilo mnoho myslitelů či filosofů

---

³³ SCHLEIERMACHER, F. *O náboženství: promluvy ke vzdělavcům mezi jeho utrhači*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 69.

³⁴ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 40.

³⁵ BOWKER, J. *Bůh a jeho proměny v dějinách náboženství*. Praha: Knižní klub, 2004, s. 246.

³⁶ tamtéž

³⁷ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 42.

napříč dějinami. „Kdykoli má duše poznává něco zvenčí, přichází do ní něco cizího. Kdykoli poznávám stvoření v Bohu, přichází do mne jen Bůh sám, neboť Bůh není nic než Bůh.“³⁸

1.2.6 Rozhovor s Bohem

Asi nejstarším projevem rozhovoru s Bohem je modlitba. V křesťanství není přesně stanovena struktura modlitby. Jedná se o prožitek každého člověka, jak a kdy bude s Bohem prostřednictvím modlitby promlouvat. „Rozhodující pro mne není, jak si ho mám představovat; rozhodující je, dá-li se k němu promlouvat. Proč? Protože na tom závisí možnost a smysluplnost modlitby a bohoslužby, které mají pro mou spiritualitu podstatný význam.“³⁹ Modlitba tak znamená přijímání Boha do svého srdce a rozhovor s ním. Je jen na člověku jak tento kontakt uskuteční.

1.2.7 Bůh v moderním světě

V dnešní ateistické společnosti můžeme mít pocit, že pro Boha už zde nezbylo místo. Obrovský vědecký pokrok v oblasti přírodních věd dokáže člověku odpovědět na mnoho existenčních otázek, které jsou pro dnešní společnost dostačující. Populárním se stává to, co je uchopitelné fyzicky či myšlenkově. Jen těžko se jedinec pouští za hranice takového poznání. S tímto pojetím do jisté míry souvisí dnes tak často zmiňovaný materialismus, ve společnosti tak populární. Miloslav Král říká: „Materialisté se nás snaží jednoznačně nasměrovat ke světu, v němž dočasně žijeme, a odmítají vše, co jej přesahuje. Dalo by se obecně říci, že materialistická víra zcela vytěsnila víru náboženskou a po svém odpovědět na otázku, čemu se v životě věnovat, když jsme se, jak ateisté s oblibou říkají, konečně zbavili víry v Boha.“⁴⁰ V prostředí konzumu se může zdát, že už člověku nic nechybí. Avšak i takový způsob života s sebou může nést problémy. Můžeme si všimnout například ničení životního prostředí nebo úpadek mezilidských vztahů. V takové společnosti tak pro žádného Boha být ani místo nemůže. Vždyť hlavním cílem je maximální prožitek, protože po smrti není nic.

---

³⁸ ECKHART, J. a SOKOL, J., ed. *Mistr Eckhart a středověká mystika*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 229.

³⁹ KÜNG, H. *V co věřím*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 133.

⁴⁰ KRÁL, M. *Věda a víra: (s vědou za hranice každodennosti)*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 214.

2 Konflikt vědy a náboženství

V naší kultuře by se dalo říct, že spolu tyto pojmy souvisejí už od starověku a vzájemným způsobem se prolínají, a to jak pozitivně tak i negativně. „*Mezi vědou a náboženstvím je zásadní rozdíl v postoji ke skutečnosti. Jak napovídají samy pojmy, věda je odvozena od slova vědět, víra od slova věřit.*“⁴¹ Zcela přirozeným lidským postojem k realitě bylo věřit. Tato skutečnost byla jednodušší a navíc víra vyplňovala nedostatek vědění. Postupné prosazování se vědy vede k postupné racionalizaci lidských úsudků a názorů.

Záměrem této kapitoly je přiblížení vědeckých a náboženských teorií, které se zabývají stvořením ať už vesmíru, světa nebo člověka samotného. Nejde nám o to nastínit všechny teorie, ale spíše zachytit ty, které jsou dle našeho názoru nejdiskutovanější.

2.1 Přírodní vědy

Význam přírodních věd pro moderní společnost je obrovský a o jeho přínosu nemá cenu diskutovat. Je zřejmé, že lidstvu přinesly mnoho nového a důležitého. Stejně tak s sebou nesou také otázky kontraproduktivní, asi jako každá věda. „*Přírodní vědy se právem staly základnou novodobé techniky a průmyslu a moderních představ o světě a moderní civilizaci a kultuře vůbec. Této role se však přírodní vědy smysluplně zhostí, teprve když se ze základů nebude dělat celá stavba: když si budeme vědomi relativity a prozatímnosti, ... pokud nějaká věda, ať už je sebeexaktnější a sebehlubší, sama sebe absolutizuje, zesměšňuje se tak před celkem a začíná být nebezpečná.*“⁴²

2.1.1 Teorie přírodních věd

Jak již zmiňujeme v předešlé kapitole, úkolem vědy je racionální zkoumání daného problému, který se snaží přesně zachytit tak, aby byl pro člověka pochopitelný a především ověřitelný. V kontextu vědy a náboženství si můžeme všimnout jistých neshod v pojetí stvoření. Tím máme na mysli stvoření Universa, Země, člověka, ...

2.1.2 Antropický přístup ve vývoji

Je nutné si na úvod antropický pohled na život přiblížit. Eduard Krumpal říká: „*Tak zvaný antropický princip je konstatování přírodních věd, a zvláště moderní kosmologie, o kterém se živě diskutuje v posledních desetiletích. Podle něho struktura a vývoj vesmíru závisejí podstatně na jistých koincidenčních přírodních konstant a na přesných počátečních*

⁴¹ RICHTERK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008, s. 83.

⁴² KÜNG, H. *Na počátku všech věcí: přírodní vědy a náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 49-50.

*podmínkách, které jsou takové, že umožnily vývoj a existenci života ve vesmíru, a to i života inteligentního, lidského.*⁴³ Tento přístup vzbudil živé diskuse v okruhu vědců a filozofů. Samozřejmě nemohl zůstat bez povšimnutí teologů. Vědecký antropický přístup se opírá právě o vědeckou objektivnost, která tak definuje vznik vesmíru, ale také zrození člověka jako inteligentní bytosti. Důležitým faktorem antropického přístupu není život jako takový, ale především život inteligentní. *„Termín „antropický princip“ byl vytvořen v roce 1973 Brandonem Carterem, anglickým vědcem, který se zabýval „antropickými“ myšlenkami již několik let ...“*⁴⁴

Vznikem života ve vesmíru a následně na naší planetě se zabývá také Marek Vácha. Uvádí tři teorie, které se zabývají vznikem života zde. Názorové směry tak dávají možnost i pro vznik člověka takového, jak ho definuje antropický přístup. Tyto směry jsou:

1. Zárodek života se na zemi dostal odněkud z vesmíru
2. Život na Zemi vzniká díky Bohu, který je jiná, vyšší a nadpřirozená bytost
3. Chemická evoluce – samovolný postupný vývoj života bez zásahu kohokoliv a čehokoliv

K myšlenkám posledního zmíněného proudu dál Vácha dodává: *„Dějiny života nejvíce ze všeho připomínají příběh: velký třesk, vznik sluneční soustavy a Země, objevení se života na Zemi, vývoj života, vznik bytostí schopných si uvědomit vlastní existenci sebe samých a následně harmonie celého vesmíru a schopných se tomu divit.“*⁴⁵ Vácha však dodává, že veškerá činnost a vývoj zde na zemi nevylučuje zásah pomyslného Designéra, tedy Boha.

2.1.3 Evoluce

Téma evoluce, tak často vzpomínané a tak často rozebírané, by zasluhovalo konkrétnější zamyšlení se a přiblížení. To však není úkolem naší práce. Proto se budeme spíše snažit zachytit důležité mezníky, které s tímto termínem souvisí. Naším cílem je přiblížení vývoje živých organismů pomocí evolučního pohledu. Je důležité si na úvod také vysvětlit, že termín evoluce není určený jen pro vznik života na Zemi, ale také pro vznik celého vesmíru. Václav Petr definuje evoluci jako: *„Pod pojmem „evoluce“ se původně chápal embryologický*

---

⁴³ KRUMPOLC, E. *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*. Olomouc: UP v Olomouci, 2006, s. 13.

⁴⁴ tamtéž, s. 37.

⁴⁵ VÁCHA, M. O. *Tančící skály: o vývoji života na Zemi, o člověku a o Bohu*. Brno: Cesta, 2003, s. 39.

vývoj individua. Snad poprvé použil pojem evoluce v dnešním smyslu geolog Charles Lyell (roku 1832, když diskutoval Lamarckův transformismus). Charles Darwin raději užíval výraz „rodová linie s modifikacemi“ (*descent with modifications*). Za autora pojmu evoluce se často považuje Herbert Spencer (1820 – 1903), který termín nejprve zavedl pro označení jakéhokoliv progresivního vývoje a později rozlišoval individuální vývoj (*development*) a evoluci či transmutaci forem (*evolution and transmutation of forms*).⁴⁶ Edward J. Larson dodává, že na počátku dějin evoluční vědy nestojí Darwin ani biologie. Jako zásadní vidí průlom v paleontologii a geologii konce 18. století. Tady se ovšem názor toho vědce rozchází. Například Michael Ruse tvrdí, že Darwin je bezpochyby tvůrce moderní evoluční biologie.

S úplně jiným pohledem na evoluci přicházejí Jan Zrzavý, David Storch a Stanislav Mihulka: *„Evoluční vysvětlovací princip není zdaleka přímočarý. O historii totiž přímo nic nevíme, neboť historie vlastně není, v nejlepším případě byla. Dokážeme ji pouze rekonstruovat z nalezených stop, ať už z písemných záznamů anebo – v případě biologie – ze zkamenělin či z vlastností dnešních organismů.“*⁴⁷

a) Evolucionismus

Nad otázkou vzniku světa lidstvo bádá a bádalo neustále. Dnes se může zdát, že tato otázka je vysvětlena, ale můžeme tuto teorii určitě dosvědčit? *„Lidstvo očividně neustále toužilo vysvětlit a pochopit neznámé či záhadné. Báje a pověsti i těchto nejprimitivnějších kmenů ukazují, že lidé jistý díl svého času věnovali úvahám o vzniku a historii světa. Například přemýšleli o takových otázkách: Kdo – nebo co – způsobil, že existuje svět? Co přinese budoucnost? Jak vznikli lidé?“*⁴⁸ Samozřejmě věda se od těchto dob posunula vpřed. Na mnoho otázek zná odpověď, každopádně mnohé zůstává a zůstane také skryté. Nabízí se totiž otázka: Jak si můžeme být jisti, že vědecké zkoumání je odpovědí na otázky společnosti? Samozřejmě není možné zpochybňovat vědecké bádání, ale kritický člověk si takovou otázku už bezesporu položil. Věda, která se zabývá evolucí nejenom člověka, ale také světa, se tak nazývá právě evolucionismus. Jak říká Mayr, počínaje vědeckou revolucí v 17. století si můžeme všimnout, že křesťanské učení se dostává do

---

⁴⁶ PETR, V. *Evoluční teorie: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník*. V Praze: Triton, 2007, s. 64.

⁴⁷ ZRZAVÝ, J., STORCH, D. a MIHULKA, S. *Jak se dělá evoluce: od sobeckého genu k rozmanitosti života*. V Praze: Paseka, 2004, s. 11.

⁴⁸ MAYR, E. *Co je evoluce: aktuální pohled na evoluční biologii*. Praha: Academia, 2009, s. 23.

rozporu s vědeckým.⁴⁹ Avšak dodává, že křesťanské dogma mělo silné postavení a lidé se smiřovali s možností evoluce poměrně dlouho. „Z pohledu samotné vědy pak přijetí vývoje znamenalo, že svět už nemohl být považován jen za místo působení fyzikálních zákonů, nýbrž musel zahrnout také historii a – co je ještě důležitější – pozorované změny živého světa v průběhu času. Tyto změny začal pozvolna vyjadřovat odborný pojem „evoluce“.⁵⁰

b) Darwinismus

Tento myšlenkový směr, jehož hlavním záměrem je zkoumání Darwinovy teorie o původu druhů přírodním výběrem neprošel zrovna lehký začátkem. Vědecká expedice, která měla za úkol zmapovat pobřeží Latinské Ameriky, měla problémy již na začátku. Nakonec vyplouvá 27. prosince 1831 z britského Plymouthu. „Pro mladého přírodovědce Charlese Darwina tato expedice znamenala neblahý začátek cesty, která nakonec potrvá pět let a stane se základem jeho profesionální vědecké kariéry; tato expedice Darwina vymrští přímo doprostřed bitvy o původ druhů.“⁵¹ Termín Darwinismus zavedl A. R. Wallace spíše pro své vlastní učení. Jak dodává Václav Petr: „Po počátečních obtížích a krizi darwinismu postupně ovládl celou biologii – a vědci víceméně přestali Darwina číst (obdobného osudu se dočkala v křesťanství Bible).“⁵² Darwinovo dílo tak bylo citováno, samotný autor uváděl vědce jako hlavního představitele, ale zkoumání jeho činnosti přešlo do ústraní. „Teprve díky rozvíření diskuze článkem Nilese Eldredge a Stephena Jay Goulda v roce 1972 a díky Gouldově celoživotnímu úsilí se Darwin opět začal číst (obdoba s osudem Bible v křesťanství je opět zřejmá).“⁵³

c) Charles Darwin

Jeden z největších vědců všech dob se narodil 12. února 1809 v Anglii. Pocházel z pěti dětí. Jeho dědeček, Erasmus Darwin, a stejně tak i otec, Robert Darwin, byli lékaři. Oba byli velice významní pro svůj široký vědecký rozhled. Vždyť již Darwinův dědeček byl zastáncem evolucionismu. Patřil také do skupiny vědců, která se nazývala Lunar Society. Jeho otec se navíc velice dobře pohyboval ve financích. Proto mimo jiné radil známým ohledně půjček, a tak se dostával do významných šlechtických kruhů. Rodina byla velice

---

⁴⁹ MAYR, E. *Co je evoluce: aktuální pohled na evoluční biologii*. Praha: Academia, 2009, s. 24.

⁵⁰ tamtéž, s. 27.

⁵¹ LARSON, E. J. *Evoluce: pozoruhodný příběh dějin vědecké teorie*. V Praze: Slovart, 2009, s. 53.

⁵² PETR, V. *Evoluční teorie: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník*. V Praze: Triton, 2007, s. 35.

⁵³ tamtéž

zámožnou. Půjčování peněz a s ním spojená zástava pozemků se ukázala jako velice dobrý prostředek k získání vlastnictví. Navíc Charlesův dědeček z matčiny strany, Josiaha Wedgwood (také člen spolku Lunar Society), byl strůjcem industriální revoluce a také začíná používat asijské techniky při výrobě tzv. „kostního porcelánu“.

Michael Ruse říká, že: „*Genialita Charlese Darwina spočívala vždy více v tvořivosti než ve skvělém IQ. Ve škole, kde byli nejlépe hodnoceni ti, kdo psali latinské a řecké verše nebo ovládali spletitosti euklidovské geometrie, byl spíše průměrným studentem. Nicméně od raného věku se zabýval vědou.*“⁵⁴ V období průmyslové revoluce je Darwin vyslán studovat do Edinburghu, kde se nachází jedna z nejlepších lékařských škol. Tady však dlouho nevydrží a obrací se ke studiu přírodních věd. „*Rodina jej tudíž přesměrovala na podle nich perfektní kariéru vhodnou pro mladého Angličana se značným jměním a minimálně očividným talentem – na dráhu anglikánského (tedy episkopálního) kněze.*“⁵⁵ Na škole se setkává s vědci, kteří se zajímají o přírodní vědy. Je ale nutné připomenout, že zkoumání přírody se dělo na pozadí činnosti Stvořitele. Zde se začíná Darwin realizovat. Promuje v roce 1831 a díky konexím mezi profesory jeho vědecké skupiny je mu nabídnuta práce na lodi, která má mapovat pobřeží Jižní Ameriky. A tak se rozbíhá nevšední, náročná a přínosná vědecká cesta Charlese Darwina.

d) Darwinova teorie o původu druhů

Mohlo by se zdát, že teorie „*O vzniku druhů přirozeným výběrem*“ přichází jako z nouze ctnost. „*Průmyslová revoluce si žádala revoluci zemědělskou, protože méně farmářů muselo uživit více obyvatel měst. Základním krokem k teorii přirozeného výběru bylo Darwinovo pochopení pro úsilí o zvýšení zemědělské produkce.*“⁵⁶ Svůj výzkum chtěl Darwin dokázat na široké paletě plemen holuba, která vychází z jednoho druhu. „*Ačkoliv jsou rozdíly mezi jednotlivými plemeny holuba veliké, domnívám se, že je správné obecné přesvědčení přírodovědců, že jsou všechna potomky holuba skalního (Columba livia), zahrneme-li do tohoto termínu i mnohé zeměpisné variety či poddruhy, které se od sebe navzájem liší jen velmi nepatrně.*“⁵⁷ Darwin se domnívá, že člověk sám si vytváří plemena zvířat, která jsou pro něj užitečná. Příroda se k těmto odchylkám postupem času

---

⁵⁴ RUSE, M. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*. Praha: Academia, 2011, s. 14.

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ RUSE, M. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*. Praha: Academia, 2011, s. 35.

⁵⁷ DARWIN, Ch., a MARSAULT-REJLKOVÁ, H., ed. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007, s. 49.

stává benevolentní. „Klíčem je moc člověka v hromadícím výběru: příroda dává postupné odchylky, člověk je hromadí v určitém pro něj užitečném směru. V tomto smyslu můžeme o člověku říct, že si sám vytváří sobě užitečná plemena.“⁵⁸ Přírodní výběr tak Darwin převádí do divočiny, kde se domnívá, že funguje zcela stejně. Jedná se například o boj o přežití, kde se rodí organismy, které mohou přežít a provést reprodukci. Chce říct, že jedinci, kteří v přírodě disponují byť nepatrnou výhodou, mají daleko větší šanci na přežití a následné rozmnožení se. „Přirozený výběr znamená nárůst výskytu nejlépe přizpůsobených jedinců, jejich vlastnosti se rozšíří v celé populaci, až se průměrný charakter druhu změní.“⁵⁹ Termín vysvětluje také ve svém slovníku Václav Petr: „Přírodní výběr neboli selekce. Teoretický důsledek zápasu o život, v němž přežívá jedinec něčím zvýhodněný, „zdatný“, mající „selektivní výhodu“ před jiným jedincem a účastníci se reprodukčního procesu, aby svoji zvýhodněnou vlastnost předal potomkům.“⁶⁰

Darwin se tak snaží na příkladech dokázat, že původ člověka je totožný s vývojem zvířat před mnoha lety. Lze říct, že doklady o živočišném původu člověka staví do tří rovin:

1. **Tělesná stavba:** „Je všeobecně známo, že člověk je vytvořen podle stejného obecného typu či vzoru jako ostatní savci. Všechny kosti jeho kostry lze porovnat s odpovídajícími kostmi opice, netopýra či tuleně.“⁶¹
2. **Embryonální vývoj:** Člověk se vyvíjí z embrya, které má na počátku velikost, která „... se neliší od vajíček jiných živočichů.“⁶²
3. **Redimenty:** jsou nepotřebné orgány anebo jsou užitečné úplně nepatrně.

Dále Darwin dodává: *Význam tří výše uvedených skupin faktů je nepochybný... Podobnou stavbu těla různých živočichů v rámci jedné třídy pochopíme tehdy, připustíme-li, že se všichni tito živočichové vyvinuli ze společného předka a teprve později se přizpůsobovali různým životním podmínkám. Budeme-li ale zastávat jakýkoliv jiný názor, pak pro nás*

---

⁵⁸ DARWIN, Ch., a MARSAULT-REJLKOVÁ, H., ed. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007, s. 55.

⁵⁹ DAVIES, M. W., a VACKOVÁ, E. *Darwin a fundamentalismus*. Praha: Triton, 2002, s. 27.

⁶⁰ PETR, V. *Evoluční teorie: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník*. V Praze: Triton, 2007, s. 202.

⁶¹ DARWIN, Ch. *O původu člověka*. Praha: Academia, 2006, s. 22.

⁶² DARWIN, Ch. *O původu člověka*. Praha: Academia, 2006, s. 25.

*bude vnitřní podobnost lidské nebo opičí ruky s nohou koně, s ploutví tuleně nebo křídlem netopýra naprosto nevysvětlitelná.*⁶³

Je nám jistě zřejmé, na jak tenký led se Darwin pustil. Přece jenom značně religiózní společnost v něm vyvolávala obavu o to, jak asi jeho evoluční teorii přijmou. „*Darwin zformuloval svou teorii již v roce 1838, ale po dalších dvacet let ji nezveřejnil.*“⁶⁴ Značné obavy v něm vyvolávala také představa, jak na jeho teorii zareaguje věřící manželka. Proto si své tvrzení ještě několikrát zkontroloval. Prošel si veškerá fakta, ale také konzultoval s nejbližšími přáteli. „*Zdokonalil a vytříbil své úvahy o postupné divergenci neboli rozbíhání znaků, kdy díky konkurenci vznikají nové druhy, uspořádal důkazy o evoluci ze srovnávací anatomie a embryologie, ...*“⁶⁵

Důležitost a význam evoluční teorie nemůžeme žádným způsobem vyvrátit, ale i přes pokrok vědy je prozatím poznání světa nedostačující. Každopádně se nabízí otázka, jestli člověk někdy dosáhne takového racionálního stavu, kdy bude schopen uchopit problematiku života takovým způsobem, který bude přesný, exaktní a který bude především společnost respektovat a přijímat. Jak již jsme se zmiňovali výše, i mezi vědci panuje mnoho domněnek a teorií, které by určitě zasloužily podrobnější vědecké bádání.

2.2 Křesťanství – odlišný pohled na stvoření?

Při srovnání vědy a náboženství či víry můžeme mít dojem, že hlavní důvod neshody je právě v pojetí stvoření světa. Je důležité říct, že pohled na stvoření světa se vyvíjel. Tak jako se neustále vyvíjí víra samotná. Záměrem této kapitoly je přiblížit jisté myšlenkové proudy a postoje, které křesťanství (ale také židovství) zaujímal a zaujímá. Přiblížíme také postoje některých náboženských myslitelů. Je důležité říct, že cílem této kapitoly není obhajoba názorů ať vědeckých, tak náboženských. Jedná se spíše o přiblížení pohledu, který se nám může dostávat. Především v další kapitole se totiž dozvíme, že náboženství jako takové nevystupuje proti evoluci apod. Říká totiž, že vědu a víru nelze srovnávat.

2.2.1 Kreacionismus

Jako hlavní napětí mezi výše popsaným evolučním pohledem a proudem křesťanským můžeme shledat v kreacionismu. „*Kreacionisté jsou právě ta část křesťanů, která zastává*

---

⁶³ DARWIN, Ch. *O původu člověka*. Praha: Academia, 2006, s. 41.

⁶⁴ LARSON, E. J. *Evoluce: pozoruhodný příběh dějin vědecké teorie*. V Praze: Slovart, 2009, s. 68.

⁶⁵ tamtéž.

*představu absolutní pravdivosti bible ve všech rovinách ... Kreacionisté jsou geograficky křesťané spíše zaoceánské než evropské provenience, jsou to spíše protestanté než katolíci a žijí spíše v pásu jižanských států USA (tzv. bible belt) než na severu země.*⁶⁶ Tito věřící jako hlavní aspekt stvoření světa vidí pravdivost Bible. Toto stvoření je popsáno především v 1. knize Mojžíšově – Genesis. Kreacionisté tvrdí, že právě Bible je zdrojem informací, který je věrohodný a o který by se měla opírat také přírodní věda. Věda by z ní měla čerpat a neměla by se zabírat aspektem vzniku světa, protože tento proces je již popsán v knize Genesis. Pavel Želivan píše: *„Bible patřila a patří k základním hodnotám, na nichž vyrostl náš duchovní domov a naše svobody. Jestliže začneme škrtnout některé její části jako překonané, třeba její zprávu o původu vesmíru a člověka, kde se zastavíme?“*⁶⁷ Tento názor jasně ukazuje, že vyjádření přírodních věd o vzniku světa nebylo pro mnohé věřící zrovna populární. Želivan však pro zajímavost dodává, že: *„Vesmír není jen řádem a vývojem hmotné skutečnosti, nýbrž také prvním schůdným mostem mezi časem a věčností, mezi Bohem a člověkem všech dob.“*⁶⁸ Může se nám zdát, že si obratem uvědomuje rozdílnost přírodních věd a stvoření světa, což je důležitý aspekt, který u kreacionistů zcela chybí. Kreacionismus je možné rozdělit na dva proudy a to kreacionisté mladé Země a kreacionisté staré Země. Ve svých názorech se někdy více a někdy méně liší. V čem je však jejich postoj zcela odlišný, je pohled na staří Země. *„Ortodoxní kreacionisté mladé Země zastávají názor, že Země je stará 6000 let nebo jen o něco málo více, a kreacionisté staré Země, připouštějí stáří země kolem 4,5 miliardy let.“*⁶⁹ Avšak v jejich chápání můžeme shledat i jiné a zásadní odlišnosti. *„Progresivní kreacionisté (zastánci teorie staré Země) hledí obvykle na dny stvoření jako na dlouhé časové úseky, a proto předpokládají, že zvířata umírala a trpěla už dlouho před tím, než Adam zhřešil. Nejostřeji se však odlišují v chápání rozsahu Noemovy potopy a podrobností zemské a vesmírné historie.“*⁷⁰ Konflikt dvou směrů kreacionismu je zcela jasný. V dnešním vědeckém pohledu je však zřejmé, že jsou již překonané. Nejenom z pohledu evoluce, ale také z pohledu katolické církve. Tímto pohledem se budeme zabývat v následující kapitole. Jak dodávají autoři knihy *Třikrát evoluce versus stvoření: „Bůh jedná v historii přímo, jak mu to vyhovuje, a zanechává po sobě nepochybné důkazy své existence. Proto nejde žádná jiná filozofie přírody, a zvláště žádná jiná filozofie vědy sladit s biblickým*

---

⁶⁶ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 80.

⁶⁷ ŽELIVAN, P. *Věda a bible o původu světa*. Řím: Křesťanská akademie, 1966, s. 3.

⁶⁸ tamtéž, s. 4.

⁶⁹ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 60.

⁷⁰ MORELAND, J. P. a REYNOLDS, J. M. *Třikrát evoluce versus stvoření*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 42.

světovým názorem.⁷¹ Alespoň krátkým přiblížením kreacionismu jsme tak chtěli reagovat na jeho časté srovnávání právě s evolucionismem. Je důležité však říct, že učení křesťanství se s pohledem kreacionismu v zásadních otázkách neshoduje.

2.2.2 Genesis – 1. kniha Mojžíšova

První kniha Mojžíšova je zároveň úplně první knihou Starého zákona. Kniha je významná také svým postavením. Patří do souboru pěti knih Mojžíšových – tzv. Pentateuch. *„Prvních pět knih Starého zákona má v rozsáhlém celku biblických knih zvláštní postavení. Nejenže tvoří úvod ke zbytku Bible, ale židovská i křesťanská víra je považují za základ, na němž je onen zbytek postaven, za model pro výklad celého dalšího procesu Zjevení.“*⁷² Za autora všech pěti knih byl považovaný právě Mojžíš, který je také hlavní postavou. Dnes už se vědci domnívají, že autorů je více, ale jejich jména neznáme. Knihy obsahují velice bohatý materiál, který nese prvky historické, ale také bájně až mystické.

2.2.3 Stvoření světa

Kniha Genesis a především její první kapitola je pro nás důležitá hlavně z toho důvodu, že popisuje stvoření světa, člověka, přírody, ale také celého vesmíru. Pro představu si stvoření podle knihy Genesis přiblížíme:

„¹Na počátku stvořil Bůh nebo a zemi. ²Země však byla pustá a prázdná, nad hlubinou byla tma a Boží duch se vznášel nad vodami.

³A Bůh řekl: „Bud' světlo!“ A bylo světlo. ⁴Bůh viděl, že světlo je dobré, a oddělil světlo od tmy. ⁵Bůh nazval světlo dnem a tmu nocí. Nastal večer a nastalo jitro – den první.

⁶A Bůh řekl: „Ať je obloha uprostřed vod, ať odděluje jedny vody od druhých!“ ⁷Bůh udělal oblohu a oddělil vody pod oblohou od vod nad oblohou. A stalo se tak. ⁸Oblohu nazval Bůh nebem. Nastal večer, nastalo jitro – den druhý.

⁹A Bůh řekl: „Ať se shromáždí vody, které jsou pod nebem, na jedno místo a ukáže se souš!“ A stalo se tak. ¹⁰Bůh nazval souš zemi a shromážděné vody nazval moři. Bůh viděl, že je to dobré. ¹¹Bůh řekl: „Ať vydá země zeleň, rostliny tvořící semena a ovocné stromy, které plodí na zemi ovoce nejrůznějšího druhu s jádry uvnitř!“ A stalo se tak. ¹²Země vydala zeleň,

---

⁷¹ MORELAND, J. P. a REYNOLDS, J. M. *Třikrát evoluce versus stvoření*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 42.

⁷² BROŽ, J., ed. et al. *Pentateuch: (Pět knih Mojžíšových): český katolický překlad*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 21.

rostliny nejrůznějších druhů tvořící semena, a stromy nejrůznějších druhů, které přinášejí ovoce s jádru uvnitř. A Bůh viděl, že je to dobré. ¹³Nastal večer, nastalo jitro – den třetí.

¹⁴A Bůh řekl: „Ať jsou světla na nebeské obloze, aby oddělovala den od noci a byla jako znamení; ať označují období, dny a roky. ¹⁵Ta světla ať jsou na nebeské obloze a osvětlují zemi!“ A stalo se tak. ¹⁶Bůh udělal dvě velká světla: světlo větší, aby vládlo dni, a světlo menší, aby vládlo noci, a hvězdy. ¹⁷Bůh je umístil na nebeskou oblohu, aby osvětlovala zemi, ¹⁸vládla dni a noci a oddělovala světlo od tmy. A Bůh viděl, že je to dobré. ¹⁹Nastal večer, nastalo jitro – den čtvrtý.

²⁰A Bůh řekl: „Ať se voda hemží živými tvory a ptáci ať poletují nad zemí na nebeské obloze!“ ²¹Bůh stvořil velká vodní zvířata a všechny hbité tvory nejrůznějších druhů, jimiž se hemží voda, a všechny okřídlené tvory nejrůznějších druhů. A Bůh viděl, že je to dobré. ²²Bůh jim požehnal slovy: „Plod'te a množte se a naplňte vody v mořích a ptáci ať se množí na zemi!“ ²³Nastal večer, nastalo jitro – den pátý.

²⁴A Bůh řekl: „Ať vydá země živé tvory různého druhu: krotká zvířata, drobné živočichy a divokou zvěř nejrůznějšího druhu.“ A stalo se tak. ²⁵Bůh udělal různé druhy divoké zvěře a krotkých zvířat a všechny drobné pozemské živočichy. A Bůh viděl, že je to dobré.

²⁶A Bůh řekl: „Učiňme člověka ke svému obrazu, podle naší podoby. Ať vládne nad mořskými rybami, nad nebeskými ptáky, nad krotkými zvířaty a nad celou zemí i nade všemi drobnými živočichy, kteří se pohybují po zemi.“

²⁷Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu ho stvořil; stvořil je jako muže a ženu. ²⁸Bůh jim požehnal se slovy: „Plod'te a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji! Vládněte nad mořskými rybami, nad nebeskými ptáky i nade všemi živými tvory, kteří se pohybují po zemi.“

²⁹Bůh dále řekl: „Hle, k jídlu vám dávám na celé zemi všechny rostliny tvořící semena a všechny stromy, které plodí ovoce uvnitř s jádru. ³⁰Těž veškeré divoké zvěři, všem nebeským ptákům, všemu, co se pohybuje po zemi a má v sobě dech života, dávám za pokrm všechny

zelené rostliny.“ *A stalo se tak.* ³¹*Bůh viděl všechno, co udělal, a hle – bylo to velmi dobré. Nastal večer, nastalo jitro – den šestý.*⁷³

Bible má mnoho překladů. Úryvek, který jsme právě uvedli, je z českého katolického překladu. Pro pochopení textu pro nás však není důležité, o který překlad se jedná. Významný je pohled, který nám tento text podává. Jedná se o pohled dřívějších myslitelů, kteří si tímto způsobem vykládali vznik světa vědeckou formou. „*Spisovateli šlo očividně o přesný popis vesmíru a jeho vzniku. Záleželo mu předně na strážlivém a prostém vyjádření věcné myšlenky. Nezastavuje se u podrobností. Nelibuje si v metaforách ani v lyrickém údivu. Vykládá neosobně svůj názor o stavbě a smyslu vesmíru, jako kdyby učil – jako kdyby mu šlo o holou pravdu, o to, jak se věci mají, a ne o to, jak je prožívá a cítí.*“⁷⁴ Jordan Aumann podotýká, že Bůh jako nejvyšší bytost tvoří člověka, kterého připodobní ke svému obrazu. Říká, že se ukazuje první důležitý aspekt ve vztahu Boha a člověka, ale také velká láska Boží k lidskému pokolení.⁷⁵

2.2.4 Patristika

Období patristiky je raným obdobím a v křesťanství se vyskytuje hned v jeho počátcích. „*Patristikou se rozumí epocha dějin západní filosofie a teologie, která začíná poapoštolskou dobou a končí zhruba v 5. století; zahrnuje tedy období christianizace řecko – římského světa.*“⁷⁶ Rané křesťanství před sebou nemělo zrovna jednoduchý úkol. Postupným rozrůstáním se dostávalo do pohanského světa a jeho hlavním úkolem taky bylo sjednocení jeho nauky, šíření evangelia, ale také boj o přežití, protože první křesťané byli pronásledováni pro svoji víru. První představitelé patristiky tak chtěli především přiblížit křesťanskou víru co nejvíce lidem. „*Patristické texty svědčí o hledání pojmosloví, které je odlišné od biblického a vyvěrá z potřeby odpovědi na setkání i střet s pohanskou řeckou filosofií.*“⁷⁷ Hlavním úkolem těchto myslitelů bylo tedy správné uchopení biblického textu svým pojmovým aparátem, šíření křesťanské zvěsti a získávání nových věřících z řad Židů a pohanů. „*Pojem „patristika“ zavedla dogmatická filosofie. Vyjadřuje se jím přesvědčení, že těmto autorům*

⁷³ BROŽ, J., ed. et al. *Pentateuch: (Pět knih Mojžišových): český katolický překlad.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 35-39.

⁷⁴ ŽELIVAN, P. *Věda a bible o původu světa.* Řím: Křesťanská akademie, 1966, s. 11.

⁷⁵ AUMANN, J. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

⁷⁶ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 31.

⁷⁷ DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita: teologický přístup.* V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2004, s. 20.

*náleží zvláštní místo v křesťanské tradici. Jsou to otcové víry a svědci nauky, která sahá až k prvotní církvi; osobně nebo svými díly se podíleli na velkých koncilech rané doby.*⁷⁸

a) Aurelius Augustinus

Dílem Augustina dosahuje patristická filosofie vrcholu. „*Svatý Augustin narozen v roce 354 v Tagastu, dnes Aouk Ahras v Alžírsku, byl pokřtěn v roce 387, poté, co strávil devět let v manichejské sektě. V roce 391 byl vysvěcen na kněze v Hippu. Zemřel v roce 430. V roce 399 začal pracovat na svém velkém pojednání věnovaném Trojici a dokončuje jej v roce 419, ...*“⁷⁹ Na západě je uznáván jako otec teologie. Jordan Aumann dodává, že jeho teologická díla byla tak vynikající, že představuje inspiraci pro teologii Východu, ale také zdroj nových myšlenek pro Západní teologii.⁸⁰ Také dodává: „*Bůh stvořil svět a člověka z božské dobroty. Člověk byl stvořen k niternému spojení v osobním svazku s osobním Bohem. Proto Bůh stvořil naše prarodiče ve stavu nevinnosti a obdařil je mimopřirozenými (praeternaturalia) dary: tělesnou nesmrtelností, imunitou vůči nemoci a smrti, vlitým poznáním a dokonalou celistvostí.*“⁸¹ Vztah člověka a Boha, se mění po prvotním hříchu. Richard Schaeffler dodává: „*Postavení člověka mezi Bohem a světem přitom vykládá tak, že lidský rozum svou podřízeností božské pravdě získává kritickou převahu nad všemi svými předměty: posuzujeme ne pravdu, nýbrž podle této pravdy předměty.*“⁸²

Aurelius Augustinus trčí v jeho době jako maják či rozhledna, říká Emanuel Rádl, a dále dodává, že spojuje dvě tehdejší cesty. První z nich je cesta hlásající evangelium a Ježíše Krista. Druhá je směrem, který ukazuje cestu řecké filosofie. Jeho osoba je podnětem pro organizaci křesťanství a scholastiky samotné, ale také se na něj odvolávají reformátoři jako na svého před předchůdce a zdroj inspirace. Je jasné, že sv. Augustin byl na svou dobu velkým myslitelem.⁸³

• Stvoření podle svatého Augustina

„Hle – nebe a země jsou; volají, že byly stvořeny, poněvadž podléhají střídání a změně. A skutečně; vše, co nebylo stvořeno a přece jest, nechová v sobě ničeho, co dříve nebylo,

⁷⁸ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 31.

⁷⁹ TRESMONTANT, C. *Základy teologie*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2000, s. 179.

⁸⁰ AUMANN, J. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, s. 64.

⁸¹ AUMANN, J. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, s. 65.

⁸² SCHAEFFLER, R. *Filosofie náboženství*. Praha: Academia, 2003, s. 31.

⁸³ RÁDL, E. *Dějiny filosofie. 1, Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. s. 295-296.

v tom není střídání ani změny. Hlasitě volají také, že se samy neučinily: „Jsme zde, protože jsme byly stvořeny. Nebyly jsme tedy dříve, abychom se mohly samy stvořit.“ A toto jejich vyznání jest přece naprosto zřejmé. Ty jsi je tedy, Pane, stvořil; jsi krásný, neboť i ony jsou krásné; jsi dobrý, neboť i ony jsou dobré; Ty jsi, neboť i ony jsou. Nejsou však tak krásné, ani tak dobré, ba ani nejsou tak, jako jsi ty, jejich Stvořitel; neboť přirovnány k Tobě nejsou ani krásné, ani dobré, ba ani vůbec nejsou. Víme to díky Tobě! I naše vědomost, přirovnána ke Tvé, je nevědomostí.⁸⁴ Dále se Augustin zabývá stvořením. O stvoření člověka říká: „Jestli jsi tedy řekl slovy znějícími a prchajícími, aby stvořeno bylo nebe a země a jestliže jsi tak skutečně nebe a zemi stvořil, pak již před nebem a zemí bylo nějaké tělesné stvoření, jehož časnými pohyby onen hlas zazněl. Avšak před nebem a zemí nebylo žádného tělesa, nebo bylo-li přece, učinil jsi je zajisté nepomíjejícím hlasem, abys vytvořil skrze ně pomíjející hlas, jímž bys mohl říci, aby povstalo nebe a země. Neboť, ať bys byl z čehokoliv vytvořil tento hlas, muselo to Tebou býti stvořeno, poněvadž by jinak vůbec nebylo.“⁸⁵ Jak říká Lenka Karfíková, Augustin viděl člověka jako obraz Boží. Stvoření člověka vnímá jako namíření jej zpět k Bohu. Obraz Boží je nejdrahocennější, co člověk dostal.⁸⁶

Heinzmann tvrdí, že ve vztahu vědění a víry má Augustin zcela jasný postoj. Křesťanskou víru definuje jako nejvyšší stupeň poznání: „Augustinovo obrácení nemůžeme chápat tak, jakoby se vzdal filosofického hledání a svěřil se racionálně nezdůvodnitelným rozhodnutím křesťanské víry; spočívá naopak mnohem více v prodloužení jeho filosofického úsilí. Vždy je to rozum, jenž vede k Bohu.“⁸⁷ Emanuel Rádl k pohledu sv. Augustina na víru a lidský život dodává: „Také věda, vzdělávání polí, stavba měst, psaní knih, vedení rodiny a státu patří prý konec konců jen do říše nevědomosti. Teprve tam prý, kde se duše očistí od této pozemskosti, kde se odevzdá milosti Boží, tj. touze po zjevených pravdách, jest na cestě k cíli, kterým jest patření na věčnou pravdu.“⁸⁸ Ukazuje se tak, že sv. Augustin jasně říká, že jen díky Bohu je člověk stvořen a k němu se také svým životem navrácí. Odměnou mu je právě život ve věčné blaženosti – tedy život věčný.

---

⁸⁴ AUGUSTIN. *Vyznání*. Praha: Kalich, 2012, s. 379-380.

⁸⁵ AUGUSTIN. *Vyznání*. Praha: Kalich, 2012, s. 382-383.

⁸⁶ KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*. Praha: OIKOYMENH, 2006, s. 28.

⁸⁷ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 68.

⁸⁸ RÁDL, E. *Dějiny filosofie. I, Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. s. 303.

2.2.5 Scholastika

Tímto termínem se označuje středověká filosofie a teologie. „Z nejruznějších důvodů je tento pojem již zastaralý. Především se proti němu namítá, že nevyjadřuje dostatečně obsahovou mnohost středověké filosofie. Tento oprávněný argument by ale neměl být důvod toho, aby se termín scholastika zavrhl úplně. Původně totiž scholastika označuje formálně metodický aspekt a z tohoto zřetele označuje specifikum středověké vědy.“⁸⁹ Slovo označovalo školu, a od této instituce bylo také přejato. Jeho poslání bylo především v tom, aby přibližovalo tehdejší vědu bez omezení jinými obory vzdělání. Tedy bez ohledu na teologii či filosofii. „Kromě zvýšeného zájmu o světské vědění je doba charakteristická rovněž úsilím řady učenců o posílení autority lidského rozumu.“⁹⁰

Ve scholastickém myšlení se čím dál víc otevírá touha po poznání. „Základními prvky středověké scholastické metody tak jsou učení se od minulosti, kritické myšlení, a systematické zpracování spolu s poučeným předáváním vědění. Takto vymezené cíle určovaly formu vyučování, z níž pak zase vycházely odpovídající literární druhy.“⁹¹

a) Tomáš Akvinský

Nejvýraznějším představitelem scholastiky je právě Tomáš Akvinský. Narození tohoto velkého myslitele se datuje přibližně kolem roku 1225. Tomáš byl sedmým synem ve významném šlechtickém rodu.⁹² „V roce 1244 se Tomáš stal příslušníkem dominikánského řádu. Jeho příbuzní, kteří očekávali, že se stane benediktinem a opatem, to přijali s nevolí. Z dnešního hlediska by se mohlo zdát, že mezi benediktinským mnichem a členem žebravého řádu není příliš velký rozdíl – oba jsou vázáni poslušností, celibátem a zbožností. Šlechtic 13. století rozlišoval však velice ostře mezi mnichy, jejichž tradiční, pozemskými statky dobře zajištěné povolání se těšilo všeobecné vážnosti, a mezi příslušníky žebravých řádů, podezřelými novotáři hlásajícími evangelium mezi městskou chudinou, postrádajícími trvalého bydliště a živícími se žebrotou.“⁹³ Stefan Swiezawski dodává, že: „Byl dominikánem a tehdy být františkánem nebo dominikánem znamenalo

⁸⁹ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 144.

⁹⁰ FLOSS, P. *Cesty evropského myšlení. I, Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 102

⁹¹ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 144.

⁹² KENNY, A. *Tomáš Akvinský*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993, s. 13.

⁹³ KENNY, A. *Tomáš Akvinský*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993, s. 13-14.

být něco jako „křesťanský hippies“. Žebravé řády nepatřily mezi vážená společenství, posvěcená tradicí.“⁹⁴

- **Myšlení Tomáše Akvinského**

I přes výrazný filosofický aspekt byl Akvinský především teolog. I když rozvrhl filosofii pro celé západní křesťanství, musíme si uvědomit, že stojí na teologických základech. Hlavní je skutečnost, že svět je Božím stvořením. Při hledání stejného názorového proudu se Akvinský shoduje s myšlenkami Aristotela. Tato syntéza myšlenek byla však často považována za protikřesťanskou, protože se odvolávala spíše na věci světské. „Zde se ohlašuje obrat v myšlení a v životním pocitu. Svět pochopený jako Boží stvoření je celkově určen zásadně pozitivně. Velikost a důstojnost světa je dána tím, že je stvořením Boha, v tom kotví jeho samostatnost a vlastní hodnota. Ačkoliv Bůh je první a obecná účinná příčina, přesto patří k dokonalosti stvořených věcí, že mají vlastní působnost.“⁹⁵

Avšak dílo Tomáše Akvinského se neodvolává pouze na Aristotela. Dalo by se říct, že systematizoval předešlé učení. „Tomášovo dílo je jednou z nejpozoruhodnějších syntéz staršího filosofického myšlení, neboť je budováno nejen ze zdrojů novoplatónských a aristotelských, patristických a scholastických, nýbrž napájí se též z duchovních zřidel židovských a arabských. Tomáš byl poučen také názory těch, které oficiální církev odmítala, například naukami panteistů, jež byly oficiálně odsouzeny počátkem třináctého století.“⁹⁶

- **Bůh a stvoření člověka**

Akvinský se ve svých názorech často opírá o Aristotela. Často se dostává do konfliktu kvůli svým názorům, které následně musí obhajovat. Tradicionalističtí teologové, kteří Akvinskému vyčítají zřetelnou nezávislost Boží na stvoření, Akvinský odpovídá, že právě v samostatnosti a ve svébytné činnosti se projevuje obraz Božího stvoření.⁹⁷ „Především Tomáš ukazuje, že kladný postoj k přirozené skutečnosti světa a k přirozené skutečnosti v člověku samém lze koneckonců zdůvodnit a ospravedlnit jedině teologicky. Přirozené věci tohoto světa mají pravé vlastní bytí, které tkví v nich samých, a to právě díky tomu, že jsou stvořeny: že tvořivá vůle Boží je v plném smyslu dárkyní bytí, neboť

---

⁹⁴ SWIEŻAWSKI, S. *Nový výklad sv. Tomáše: přednášky v Laskách*. Brno: Cesta, 2000, s. 40.

⁹⁵ HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 210.

⁹⁶ FLOSS, P. *Cesty evropského myšlení. I, Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 202.

⁹⁷ PIEPER, Josef. *Tomáš z Akvina: dvanáct přednášek*. Řím: Křesťanská akademie, 1972, s. 117.

Bůh nepodřizuje bytí výlučně pro sebe sama, nýbrž sdílí je (právě to a pouze to znamená stvořit: sdělit bytí).⁹⁸ Akvinský ukazuje pět cest, jak poznat Boží existenci. Přibližme si alespoň první z nich, kterou vidí v pohybu. „Tomáš tvrdí, že je jisté a smysly potvrzené, že mnohé v tomto světě je v pohybu a že všechno, co se pohybuje, musí být něčím uvedeno do pohybu. ... V tomto „řetězci“ sdílení pohybu však nelze kráčet donekonečna (ad infinitum). Musí zde tedy být nějaké první nehybné, ale současně vším ostatním pohybující, protože kdyby toto první pohybující neexistovalo, neexistoval by ani žádný pohyb. Tak jako se hůl nepohybuje bez ruky, musíme dospět k tomu, že veškerý pohyb se odvozuje od prvního pohybujícího, které samo není ničím pohybováno, a tím, dovozuje Tomáš, rozumíme Boha.⁹⁹ Příčina všeho nachází svou příčinu v Bohu, který je hlavním hybatelem a začátkem jakékoliv aktivity. Bůh je prvním a absolutním jsoucnem. Mezi mysliteli se nabízela otázka, jak je to s pojmem bytí, který je společný jak pro Boha, tak pro stvořené věci. Zde Akvinský dodává: „Bůh není pouze jsoucnem – příčinou mnohosti jiných jsoucen, nýbrž samotným bytím, které se nachází mimo složená jsoucná a které je příčinou bytí všech jsoucen, aniž by bylo příčinou vlastního bytí.“¹⁰⁰

---

⁹⁸ PIEPER, Josef. *Tomáš z Akvina: dvanáct přednášek*. Řím: Křesťanská akademie, 1972, s. 117.

⁹⁹ FLOSS, P. *Cesty evropského myšlení. I, Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 234.

¹⁰⁰ LIBERA, A. de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. Praha: Oikoymenth, 2001, s. 403.

3 Od konfliktu k dialogu

Lidé touží po poznání, je to jim vlastní a chtěný projev, který je staví v hierarchii přirozených vztahů na vrchol všeho živého ve vesmíru. (Dušan Špiner)

I přes veškeré teorie o vzniku všeho kolem nás, ale také nás samotných, je nám zcela jistě zřejmé, že mimo zastánce těchto teorií jsou zde také jedinci, kteří tvrdí, že se ať už vědecký či teologický aspekt vzniku světa nevyklučují. Ba právě naopak! Tyto dva pohledy jsou na sobě zcela nezávislé, žádným způsobem si nezasahují do svých cest a ve svých pohledech se ubírají zcela samostatně. Hans Küng říká: „*Mnozí věřící dnes plně chápou, že má-li si přírodověda udržet čisté a exaktní metody, Bohem se v ní argumentovat nesmí.*“¹⁰¹ Tento pohled dozajista platí také pro nevěřícího člověka, který se přiklání spíše k pohledu přírodovědných oborů. Jak již o tom byla řeč v předešlých kapitolách a zcela jistě ještě bude, člověk nemůže podrobit vědeckému zkoumání něco, co zkoumat nejde. Stejně tak musí dát prostor pro výzkum tam, kde má doopravdy význam. Tedy není možné jakkoliv zkoumat Boha, protože Boha vědecky uchopit nedokážeme. Stejně tak musí být prostor, který je určený pro vědecké bádání a tento výzkum musí být akceptovaný. „*...vědecky se Boží existence doložit nedá. Proč? Protože Bůh neexistuje jako objekt v prostoru a čase. Přírodovědecky průkaznému nazírání či poznávání se Bůh vymyká. Rozum – byť by se sebevíc snažil překonat silou myšlení čas a prostor, proniknout za obzor naší zkušenosti a dospět ke skutečnému Bohu – rozpíná svá křídla nadarmo. Člověk nemůže stavět věže sahající až do nebe, nýbrž jen příbytky, jejichž prostor a výška odpovídají dimenzím našich pozemských záležitostí.*“¹⁰²

3.1 Závislost náboženství a přírodních věd

Teologie jako věda náboženství se v dějinách lidstva nezaobírá jen vznikem světa, popisem působení Boha atp. Jejím úkolem bylo také určování etických regulativů, které určují jednání jedince. Jak říká Josef P. Ondok, člověk který jedná, se stává zároveň nositelem dějin. Vytváří, ale také přetváří svět kolem sebe. Stejně jako teologie, která se setkává s fakty, které musí neustále řešit. Tak se rozšiřuje o nové varianty poznání a etické normy. Právě v takovém pohledu pro nás může být zřejmý fakt sounáležitosti mezi přírodní vědou a náboženstvím.¹⁰³ Jistě souhlasíme s tím, že náboženství mělo důležité postavení v určování etických norem.

¹⁰¹ KÜNG, H. *V co věřím*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 101.

¹⁰² tamtéž, s. 114-115.

¹⁰³ ONDOK, J. P. *Přírodní vědy a teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 40.

Otázkou však zůstává, kam se tyto normy posunují a jestli se jimi řídí také společnost dnešní doby, která je spíše zaměřena pohledem individualismu a konzumu.

Pokud jsme však určili závislost přírodních věd, je nám jasné, že mezi nimi funguje také nezávislost.

1. **„Odlišnost cíle:** *Věda usiluje o vysvětlení světa. Náboženství hledá jeho smysl a smysl lidské existence, respektive vymezuje kategorie hodnot a na ně vázané etické normativy.*
2. **Odlišnost racionality a metodiky.** *Přírodní vědy používají užší racionalitu, zahrnující především matematický a fyzikální popis .... Teologie používá širší racionalitu opírající se o hermeneutiku naší zkušenosti a přijímá kritéria tradice a autority. Ve svém tazání se vztahuje k totalitě světa a jejímu důvodu.*
3. **Odlišnost náboženského a teologického diskursu.** *Jde především o odlišnost jazyka. V náboženské sféře jsou metaempirické pojmy často ustanoveny metaforickou transpozicí významů pocházejících z objektového jazyka a mají symbolickou funkci.*¹⁰⁴

K třetímu bodu se vyjadřuje také McGrath: *„O důležitosti metaforiky v lidském myšlení není sporu. K vytvoření názorných představ slouží jak ve vědě, tak v náboženství modely a analogie. Ať už hrají jakoukoliv roli, k jejich významným funkcím patří poskytovat názorný obraz něčeho, co může být mimo rámec přirozených nebo technicky podpořených lidských možností smyslového vnímání.*“¹⁰⁵

Významem náboženství v lidském životě a jeho odlišností oproti vědě se zabývá také Dušan Špiner: *„Náboženství je čímsi více než jen čistě teoretickou záležitostí, pouhou věcí minulosti, úkolem pro specialisty, kteří zkoumají staré dokumenty a prameny. Náboženství je vždy také žitým životem, vepsaným do lidského srdce, a proto pro všechny náboženské lidi nanejvýš přítomnou a všední svět zcela určující skutečností.*“¹⁰⁶ Autor tak uvádí, že náboženství je na vědě zcela nezávislé a jde si spíše svojí vlastní cestou, stejně tak jako věda.

---

¹⁰⁴ ONDOK, J. P. *Přírodní vědy a teologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 41.

¹⁰⁵ MCGRATH, A. E. *Dialog přírodních věd a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 195.

¹⁰⁶ ŠPINER, D. *Člověk a náboženství: příspěvek ke kreačně-evolučnímu porozumění člověka ve světle náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 85.

3.2 II. Vatikánský koncil

Nejprve by bylo vhodné si takový koncil vůbec definovat. Avšak, jak se můžeme dozvědět, není úplně tak jednoduché jakkoliv formulovat věty, které by charakterizovaly koncil jako takový. „*Církevní právo nepodává žádnou definici, žádné vymezení podstaty koncilu, lze ji však sestavit na základě jednotlivých nařízení. Podle toho by bylo možné říci toto: Ekumenický koncil je shromáždění všech vyšších nositelů jurisdikce za účelem výkonu nejvyšší učitelské a zákonodárné moci společně s papežem a pod jeho vedením.*“¹⁰⁷ Výrazem pro nositele jurisdikce se zde myslí zastoupení těch členů církve, kteří mají právo rozhodovat. Jak dodává Pesch, jsou to: primasové, patriarchové, arcibiskupové, metropolitové, biskupové, opati, generální opati atp. V takových situacích mají teologové a jiní experti pouze poradní funkci.¹⁰⁸ „*Koncil jako takový – jako grémium, ne jako suma všech biskupů – je nositelem nejvyšší a univerzální církevní pravomoci. Jinými slovy: Je to kolektivní nositel úřadu – a už tím samým varováním před tím, aby se příliš zjednodušeně mluvilo o „monarchické struktuře“ katolické církve. Ale - abychom se drželi při zemi -: Definitivní závaznost mají závěry koncilu jen tehdy, byly-li papežem potvrzeny a zveřejněny z jeho příkazu.*“¹⁰⁹ Koncil je tedy mimořádnou akcí.

Druhý vatikánský koncil se konal v návaznosti na ten první, který skončil fiaskem. Demonstrativně totiž odcestovalo 88 biskupů, kteří chtěli především poukázat na nesprávnost papežské svrchovanosti. „*Druhý vatikánský koncil je v poradí 21. všeobecný snem.... Začal sa 11. októbora 1962. Je to koncil, ktorý nemá v dejinách páru tak počtom zúčastnených otcov (okolo 2600), jako i medzinárodnosťou (zastúpených je 116 rozličných krajov), vekom (polovica otcov má sotva 60 rokov a dvadsať ich ešte nedosiahlo štyridsiatku) a konečne prítomnosťou novinárov a cudzích pozorovateľov. Pripravovalo ho množstvo odborníkov poctivo celé dva roky, aby sa nestalo, čo na Prvom vatikánskom.*“¹¹⁰ Od koncilu se tak nejenom mnohé očekávalo, ale byl podroben také poctivé přípravě. Konání Druhého vatikánského koncilu bylo událostí velice významnou. „*Můžeme říci, že tento koncil byl koncilem svobody a opravdového dialogu a současně koncilem, jehož základem byla stará a trvalá víra katolické církve.... Koncil je tak koncilem na počátku nové doby. Je to začátek začátku, který musí uskutečnit pokoncilní církev. Koncil je otázka adresovaná křesťanům.*

---

¹⁰⁷ PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 33.

¹⁰⁸ tamtéž, s. 33.

¹⁰⁹ tamtéž, s.33.

¹¹⁰ BEŇO, J. A. 2. *vatikánský koncil: 1962-1965*, s. 25.

V úvodním výkladu k pastorální konstituci (poměr církve k dnešnímu světu a člověku – pozn. autora) je velmi dobře popsána nová nastupující epocha. Je to doba sjednocování světa, industrializace, urbanizace, racionálního zvědečtění lidského života.¹¹¹ Úkolem koncilu tedy bylo splnit úkoly, které si předsevzal. Je však jasné, že se tak mělo dít především prostřednictvím lidu, tedy křesťanů. Tak měli pracovat na svém vlastním úkolu, který vedl k oslavě Boha.

3.2.1 Hluboké změny životních podmínek

Dokumenty, které vznikly na základě II. vatikánského koncilu, se vyjadřují k širokému okruhu témat. Vycházejí například konstituce věroučná o církvi, věroučná o Božím zjevení, o posvátné liturgii, pastorální o církvi v dnešní době. Taky bylo schváleno několik dekretů, například Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi, o službě a životě kněží, o výchově ke kněžství atp. V pastorální konstituci o církvi v dnešním světě se koncil zabývá také postavením člověka v dnešním světě. V kapitole „Hluboké změny životních podmínek“ autoři tvrdí: *„K dnešnímu duševnímu zneklidnění a změně životních podmínek přistupuje ještě rozsáhlejší proměna: v oblasti intelektuální výchovy se klade větší důraz na matematické, přírodní a antropologické vědy, a podobně v praktické oblasti na techniku a způsob myšlení jinak, než tomu bylo dříve.... Z tohoto ovšem vzniká nová, rozsáhlá a složitá problematika, která volá po nových analýzách a syntézách.“*¹¹² I když zde není popsán zcela konkrétní záměr, je jasné, že církve a koncil si uvědomují všeobecný pokrok nejenom ve vědách přírodních. Jejich snahou je zaměřením se na teorie věd a jejich právoplatnost určit po společném dialogu.

II. vatikánský koncil končí 8. prosince roku 1965.

3.3 Katolická církev a evolucionismus

Oba směry zabývající se vznikem života na Zemi jsme si už více méně pospali. Avšak je možné říct, že mezi nimi existuje nějaká spojitost? Je možné dát dohromady evoluci s popisem vzniku světa podle knihy Genesis? Marek Vácha říká: *„Poslední pokus smířit biblickou tradici s právě vzniklou paleontologií uskutečnil Francouz George Cuvier, který přišel s teorií kataklyzmatu.... Podle Couviera stvořil Bůh společenstvo rostlin a živočichů, které nějakou dobu na Zemi prosperovalo, - pak přišla katastrofa a všichni zemřeli. Potom*

---

¹¹¹ MÁDR, O. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 13-19.

¹¹² tamtéž, s. 186.

stvořil Bůh další skupinu rostlin a živočichů – i je nakonec zničila katastrofa. Těchto stvoření bylo několik a vždycky po katastrofě stvořil Bůh novou skupinu rostlin a zvířat. Teprve v posledním stvoření učinil Bůh krom živočichů a rostlin člověka – teprve o tomto posledním stvoření mluví Bible, o těch dřívějších nebylo potřeba psát.¹¹³ Samozřejmě že tato teorie neobstála na dlouhou dobu. Nástup evoluce byl z pohledu křesťanství nezadržitelný. Výzkum dalšího Francouze a zakladatele evolucionismu Jeana-Baptiste Lamarcka popisuje, že evoluce probíhá. Více o tomto tématu již bylo řečeno v pohledu vědy na stvoření. Vácha dodává: „Evoluce je to, co dává celé biologii smysl, vývoj je pro biologa úhelným kamenem celé přírody, je pro něj tím, čím je pro křesťany prikázání lásky. Bez evoluce by se celá biologie rozpadla na mnoho na sebe nenavazujících odvětví a postrádala by jednotící prvek.“¹¹⁴ V moderním pojetí tak církve nevyvrací evoluci. Říká jen, že tyto dva pojmy nelze srovnávat, protože se jedná o zcela odlišné termíny.

K problému se vyjadřuje také Matúš Kocián: „Odmítání evoluce teology a věřícími bylo zajisté dobově podmíněné, jak jsme viděli. Jádro problému se ale nalézá v samotné teologii. Dokud přírodní vědy pouze popisovaly fakta, nic se nedělo. Avšak ve chvíli, kdy závěry věd začaly vážně zpochybňovat některá tvrzení teologie, došlo ke konfliktu.“¹¹⁵ Je jasné, že nebylo možné, aby teologie okamžitě přijala tvrzení přírodních věd o stvoření člověka atp. Jednalo se totiž o velmi důležité fakt, ze kterého nechtělo křesťanství jen tak ustoupit. Každopádně postupně se názorově reformuje a tento posun vyústil právě v podobě II. vatikánského koncilu. Následně však také Kocián upozorňuje, že vyřešení problému má poměrně jasný vzorec. „Nejdříve si uvědomme, jaký je zásadní rozdíl mezi přírodní vědou a teologií. Přírodní věda má jasně dané mechanismy a pravidla, jak postupovat a jak vyvozovat závěry. Pracuje s empirickými důkazy; vše je založeno na pozorování, měření, vážení, experimentu. Přírodověda je neustále otevřená hledání pravdy, ... V otázce Boha, andělů či démonů tedy přírodověda může a chce jedině mlčet.“¹¹⁶ Na problematiku vědy a náboženství jako dvou systémů, které vytváří dialog, se můžeme dívat také následovně: „Veda a teológia sú samostatné postupy poznávania, ktoré majú svoje špecifické predmety skúmania a metódy. Do vzťahu sa dostávajú náhodne, resp. ich vzťah nevyplýva z metodického postupu (ani vo vede ani v teológii).... Vzťah vedy a teológie je teda vzťahom nezávislosti v tom zmysle, že veda

---

¹¹³ VÁCHA, M. O. *Tančící skály: o vývoji života na Zemi, o člověku a o Bohu*. Brno: Cesta, 2003, s. 55.

¹¹⁴ tamtéž, s. 65.

¹¹⁵ KOCIAN, M. *Evoluce a křesťanství*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2006, s. 12.

¹¹⁶ KOCIAN, M. *Evoluce a křesťanství*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2006, s. 14.

dokáže postupovať autonómne v rámci svojho skúmania, a v imaginárnom svete bez teológie by mohla existovať a riešiť problémy, ktoré rieši aj teraz. Rovnako aj teológia postupuje v teologickom skúmaní autonómne, ...“¹¹⁷ Ještě radikálněji se k syntéze vědy a víry postavil Marek Vácha. „Evoluční myšlenka dodává mnoho impulsů i pro křesťanskou spiritualitu. Předně je to vědomí nesamozřejmosti vesmíru, ve kterém žijeme. Středověký člověk na rozdíl od nás žil klidném a hierarchicky uspořádaném universu. Díky astrofyzice, kvantové mechanice, molekulární genetice a evoluční biologii si najednou uvědomujeme neobvyklou výstřednost existence hmoty a faktu existence života na Zemi. Rozvoj přírodních věd tak nutí ateisty i křesťany znovu promyslet své základní postoje.“¹¹⁸

Otázkou biologického a duchovního života se zabývá také známý autor C. S. Lewis. Ve své knize K jádru křesťanství říká toto: „Ve skutečnosti je rozdíl mezi životem biologickým a životem duchovním tak velký, že dám každému z nich jiné jméno. Biologický svět k nám přichází skrze přírodu a podobně jako vše ostatní v přírodě má sklon k úpadku a zániku. Proto jej příroda musí udržovat neustálými podpůrnými dávkami v podobě vzduchu, vody, potravy a podobně. Tomuto životu říkáme bios. Duchovní život, který je od věků v Bohu a který stvořil celý svět, se nazývá zoe. Bios se v něčem – symbolicky a jako odraz – podobá zoe; je to ale stejná podoba, jaká je mezi fotografií a vyfotografovaným místem, nebo mezi sochou a člověkem.“¹¹⁹ Autor tak říká již několikrát zmiňované tvrzení, že svět vědy a víry je zcela samostatný a nelze jej žádným způsobem ztotožňovat, nebo dokonce stavět jeden před druhý.

3.4 Encykliky Jana Pavla II.

Ke stému výročí vydání encykliky papeže Lva XIII. vydává také papež Jan Pavel II. svoji encykliku. „Sté výročí vyhlášení encykliky mého ctihodného předchůdce Lva XIII., která začíná slovy *Rerum novarum*, znamená v současné historii církve i v mém pontifikátu datum značného významu, této encyklice byla přiznána výsada, že ji papežové od 40. až do 90. výročí jejího vzpomínali slavnostními dokumenty.“¹²⁰ Jan Pavel II. se věnuje především otázkám moci státu, hospodářství, rozdělení moci, sociálním otázkám a věnuje se také socialismu a liberalismu. Vyjadřuje se také k otázce pohledu Boha na člověka: „Již nyní je

---

¹¹⁷ KVASZ, L. ZELENÁK, E. *Vztah vědy a náboženstva*. Ružomberok: Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 63.

¹¹⁸ VÁCHA, M. O. *Návrat ke Stromu života: [evoluce a křesťanství]*. Brno: Cesta, 2005, s. 157.

¹¹⁹ LEWIS, C. S. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat domů, 2011, s. 170-171.

¹²⁰ JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Praha: Zvon, 1991, s. 7.

však třeba konstatovat, že jádro encykliky stejně jako celé sociální učení nejnítterněji určuje správné pojetí lidské osoby a její jedinečné hodnoty, neboť „člověk je jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samotného“. Stvořil ho k obrazu svému (srov. Gn 26) a propůjčil mu tím nesrovnatelnou důstojnost, na niž encyklika opakovaně tak důrazně trvá.¹²¹ I přes tvrdá stanoviska papežů proti evoluční myšlence již zde můžeme vidět jistý pokrok.

V další z encyklik s názvem *Fides et ratio* (Víra a rozum), která je vydána v září roku 1998 a je adresovaná biskupům, se Jan Pavel II. vyjadřuje k myšlenkám a náležitosti teologie a filosofie. Říká, že přítomnost, kterou prožíváme, není absolutní a nevznikla sama od sebe. Odráží se v absolutnosti Boha, člověk je pouze obrazem Božím. Smyslem naší existence je cesta Ježíše Krista, který věřícím ukazuje správný směr. Filosofie by měla být nápomocna při hledání smyslu života, jedině tak může ukazovat hranice při hledání vědeckého poznání, ale také sjednotit veškeré lidské poznání. Boží slovo je pro člověka hledajícího posledním cílem. Filosofie se má angažovat a být nápomocna při hledání tohoto smyslu.¹²²

Následně se Jan Pavel II. zabývá také scientismem, na který důrazně upozorňuje. Jedná se o směr myšlení, který nadřazuje přírodní vědy nad jiné druhy myšlení. Jedná se buď o záměrnou nebo neuvědomělou činnost. „*Dalším nebezpečím, na které je nutné si dát pozor, je scientismus. Toto filozofické pojetí odmítá uznat vedle forem poznání pozitivních věd jako platné i jiné způsoby poznání: náboženské a teologické poznání, jakož i etické a estetické vědění patří podle scientismu do oblasti čiré fantazie.... V tomto pohledu bývají hodnoty odsunuty mezi prosté produkty citu; poznání bytí je odloženo, aby udělalo místo fakticitě. Věda se tedy chystá ovládnout všechny aspekty lidské existence skrze technologický pokrok.*“¹²³ Jan Pavel II. zde však neodsuzuje pohled přírodních věd na stvoření světa, jen podrobuje kritice filozofické proudy, které nejsou objektivní. Mimo jiné připomíná také pragmatismus, nihilismus. Dále dodává: „*Filozofie je často jedinou půdou, kde je možno najít konsenzus a navázat dialog s těmi, kdo nesdílejí naši víru. Současné filozofické dění vyžaduje pozornou a kompetentní angažovanost věřících filozofů, schopných vnímat očekávání, směřování a problémy, které klade tento dějinný okamžik.*“¹²⁴

---

¹²¹ JAN PAVEL II.. *Centesimus annus*. Praha: Zvon, 1991, s. 19.

¹²² JAN PAVEL II. *Fides et ratio: o vztazích mezi vírou a rozumem: encyklika Jana Pavla II. adresovaná biskupům katolické církve z 14. září 1998*. Praha: Bell, 1999, s. 80-82.

¹²³ JAN PAVEL II. *Fides et ratio: o vztazích mezi vírou a rozumem: encyklika Jana Pavla II. adresovaná biskupům katolické církve z 14. září 1998*. Praha: Bell, 1999, s. 88.

¹²⁴ tamtéž, s. 100.

V encyklice O ekumenickém úsilí Jan Pavel II. ještě výrazněji rozvíjí myšlenku o dialogu. „Je třeba přejít od antagonistické a konfliktní pozice na takovou úroveň, kde se jednotlivé strany vzájemně uznávají jako partneři. Od počátku dialogu musí každá strana u svého protějšku předpokládat vůli po smíru a po sjednocené pravdě. Aby to bylo možné uskutečnit, musíme se navzájem přestat stavět do opozice.“¹²⁵ Myšlenka dialogu se v tomto kontextu dozajista nevztahuje pouze na jednotu křesťanů, ale dialog by měl mít význam také při vysvětlování a předávání víry nevěřícím nebo při dialogu mezi vědci. O výzvě Jana Pavla II. k dialogu vědy a víry se zmiňuje také Matúš Kocian: „Teprve Jan Pavel II. přerušil mlčení, a to ve čtyřech případech. Nejprve 26. 4. 1985 v promluvě k účastníkům mezinárodní vědecké konference „Křesťanská víra a evoluční teorie“, v níž prohlásil, že „debata o modelu objasňujícím evoluci není v rozporu s vírou, jestliže tato diskuze zůstane v kontextu přírodovědecké metody a jejích možností...; není překážkou správně pochopená víra ve stvoření nebo správně chápaná nauka o evoluci: evoluce totiž předpokládá stvoření; stvoření vyvstává ve světle evoluce jako událost, která probíhá v čase...“¹²⁶ Jan Pavel II. se také snažil poukázat na fakt, že jakákoliv pravda nemůže v žádném případě odporovat pravdě jiné, jinak by přece jedna z možností pravda nebyla. „Pravda biologická a pravda teologická tedy nemohou být v rozporu. Karol Wojtyła tak jasně prohlásil, že i pravověrný katolík může být evolucionistou. Dnes mu lze jen poděkovat za jasné slovo a za ochotu postavit se čelem k problému, který v minulosti způsobil mnoho nepříjemností. Bylo to 137 let od vydání Darwinova O původu druhů.“¹²⁷

3.5 Dialog – rozhovor

Přístupem, kterým se snaží přírodní vědy a náboženství ubírat, je směr dialogu. Důležitým aspektem pro pozitivní činnost je vymezení oblasti, kterou se budou oba obory zaobírat, ale také poznání, o které budou usilovat. Aby byl dialog možný, musí však fungovat také vzájemný respekt a porozumění.

Ladislav Kvasz, Eugen Zelenák a kol. ve své knize Vzt'ah vedy a náboženstva staví dialog do tří rovin:

---

¹²⁵ JAN PAVEL II. *Ut unum sint: encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí z 25. května 1995*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995, s. 27.

¹²⁶ KOCIAN, M. *Evoluce a křesťanství*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2006, s. 20.

¹²⁷ VÁCHA, M. O. *Návrat ke Stromu života: [evoluce a křesťanství]*. Brno: Cesta, 2005, s. 89.

1. *„Ontologická artikulácia: Poukazuje na spoločné skúmania bytia, jeho počiatkov a finality. Pre vedu cieľom výskumného úsilia ostáva kozmos, pre teológiu Božie tajomstvo.*
2. *Epistemologická artikulácia: vedie k základom a významom poznávacieho procesu. Ukazuje sa, že kontrast medzi vierou a vedou nie je takový, akoby sa na prvý pohľad zdalo. Neexistuje úplne objektívna veda, na ktorej by sa nepodielala aj viera, a ani viera čisto subjektívna, kde by nezasahovala veda.*
3. *Etická artikulácia: počíta s určitými stabilnými normami a princípmi, ktoré sú dôležité pre ochranu samotnej existencie ľudského života. Veda potrebuje neustále vyhodnocovanie svojich vlastných volieb.... Teológia ponúka zodpovedné konanie vedca, ktoré by z pohľadu vedy znamenalo vždy pozitívny prínos pre vývoj a skvalitňovanie života.“¹²⁸*

Pro spojenectví vědy a náboženství jsou však zapotřebí jisté faktory, bez kterých by byly jakékoliv snahy zbytečné. Především se jedná o hledání pravdy odrážející se v lidském chápání a realitě a faktory poznání, které se však nebudou vzájemně vyvracet, ale spíše se respektovat.

3.6 První kapitola knihy Genesis

První knihou Mojžíšovou jsme se zabývali již v kapitole, ve které bylo naším úmyslem přiblížit náboženský „pohled“ na vznik světa a člověka. Popisovali jsme, jak Bůh v šesti dnech stvořil vesmír, zemi, vše živé a nakonec i člověka. Sedmý den byl dnem odpočinku.

Smyslem této kapitoly bude přiblížit pohled, kterým se na První knihu Mojžíšovu dívají teologové, a především Marek Vácha, který svůj postoj nastínil a analyzoval ve své knize Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis. Ukážeme si tak, že tento pohled je zcela odlišný od tvrzení evropských biologů.

Asi nejstarší hypotézou, jak uvádí Vácha, je jeho založení činností Boha, či jiné bytosti. Tato domněnka měla a nejspíše ještě dnes má největší podporu mezi věřícími. Dalším názorem na vznik života na Zemi je jakási „chemická evoluce“, která zapříčinila samovolný vývoj chemických molekul až po člověka. Třetí variantou je tvrzení, že zárodky života

---

¹²⁸ KVASZ, L. ZELENÁK, E. *Vztah vedy a náboženstva*. Ružomberok: Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 82-83.

přicestovali jednoduše z Vesmíru. Vácha dodává, že ani jedna z variant však neřeší základní problém, a to ten, že život musel někde vzniknout. Navíc ani jedno z uvedených tvrzení v žádném případě nevylučuje činnost Stvořitele.¹²⁹

„Židovského věřícího by nikdy ani nenapadlo, aby v biblickém textu hledal údaje o stáří světa nebo o mechanismech evoluce. Text je pro něj velmi důležitý, ale dávat do souvislosti biblickou postavu Adama s příběhem evoluce člověka, australopitéky a ranými Homo bude považovat za ztrátu času. O tom první kapitola Genesis nepíše a na otázky o biologickém původu člověka, stáří rodu Homo a evoluci mozku nemíni odpovídat. Jazyk vědy a jazyk bible, podobně jako jazyk učebnic a jazyk poezie, slouží k různým účelům.“¹³⁰ Autor se nedomnívá, že by Bible patřila ke knihám, o které by se měly zajímat přírodní vědy a pokoušet se ji vyvrátit. Kniha nám totiž neříká historické údaje, neříká nám, které dvě látky sloučit a vytvořit chemickou látku, ale pomáhá nám v lidském přesvědčení o tom, jak správně žít. „Důležitým momentem je právě to, že Bůh skrze Písmo mluví k nám. Tedy k lidem, kteří žijí na začátku 21. stoletím, a mluví k nám skrze staré texty, které sepsali autoři, kteří žili v jiné kultuře, v jiné době, na jiné geografické lokalitě, s jinými problémy, než máme my.“¹³¹

Vácha se domnívá, že stvoření probíhá stále. *„Při prohlídce ZOO se vnucuje představa, že si Bůh hrál. Schválně, napadlo by vás vytvořit mravenečnicka, lenochoda nebo pásovce či pomalovat jednoho tvora černými a bílými pruhy jako zebra?... Stvoření bylo povoláno k životu Slovem, nebo – spíše – Písni. Mimochodem první kapitola Geneze je dnes chápána jako hymnus, jako písňový text... Díky přírodním vědám jsme si uvědomili, že není důležité, zda se přírodní zákonitosti porušují nebo neporušují, důležité je, že příroda je.“¹³²*

---

¹²⁹ VÁCHA, M. O. *Tančící skály: o vývoji života na Zemi, o člověku a o Bohu*. Brno: Cesta, 2003, s. 27-28.

¹³⁰ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 163.

¹³¹ VÁCHA, M.. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 163-164.

¹³² VÁCHA, M. O. *Návrat ke Stromu života: [evoluce a křesťanství]*. Brno: Cesta, 2005, s. 159-160.

4 Věda a náboženství ve výuce na druhém stupni základních škol

Úkolem naší práce bylo nejenom zachytit pohled vědy a náboženství, jak již jsme jej mohli přiblížit v předešlých kapitolách, ale také skutečnost, jak tuto problematiku vyučovat na základních školách, konkrétněji na druhém stupni základních škol. Jelikož se jedná o látku, která se může zdát složitá, je potřeba se na ni zaměřit a podat ji takovým způsobem, aby cílová skupina žáků získala alespoň základní povědomí o probíraných termínech, ale také o vztahu vědy a náboženství a o jejich významu. Je důležité si také charakterizovat vývojové období, ve kterém se žáci nacházejí. To nám totiž pomůže v představě o jejich chápání světa, ale také o pohledu na něj.

4.1 Starší školní věk

Období staršího školního věku je z pohledu jedince velice významné. Jedná se totiž o začátek formování jedince ve smyslu tělesném, tak i duševním. Toto období se často také nazývá pubertou, nebo jak říká Marie Vágnerová, ranou adolescencí. *„Raná adolescence, označovaná jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Je časově lokalizována přibližně mezi 11. – 15. rok, s určitou individuální variabilitou. Nejnápadnější změnou je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním, tj. pubertou. V souvislosti s tím se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke změně sebepojetí i reakcí okolí.“*¹³³ Je však důležité uvědomit si fakt, že vývoj jedince je individuálně specifický a nejenom fyzické, ale i psychické změny nastávají zcela nezávisle na věku. Proto se také často objevuje různá délka tzv. puberty, ale taktéž její rozdílné znaky a projevy.

*„Puberta je především důležitý vývojový biologický mezník. Sekulární akcelerace, tj. urychlení doby biologického dospívání, která se v minulých desetiletích dost výrazně projevila, dosáhla pravděpodobně již svého vrcholu, a proto zde došlo ke stabilizaci ... Souhrn změn vede postupně ke ztrátě starých jistot a potřebě nové stabilizace, za nových podmínek. Určitou variantou uspokojení potřeby jistoty je závislost, např. na rodině ... S potřebou jistoty velmi úzce souvisí i potřeba citové akceptace, která má v pubertě již trochu jiný charakter než měla v prvních letech života. Obecněji lze mluvit spíše o potřebě přijatelné pozice ve světě.“*¹³⁴ Jedinec je tak nucen vytvořit si ve společnosti takové sociální postavení, které je akceptováno. Toto postavení se odráží od osobních projevů a vlastního chování. O to

¹³³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 323.

¹³⁴ tamtéž, s. 237-238

větší zažívá pubescent zklamání, pokud se mu nějakým způsobem nedaří začlenit se do společnosti. Svět už nevypadá tak přijatelně a všechno okolo není tak dobré, jak se zdálo dříve. Vágnerová také dodává, že pro správné dosažení puberty je taková změna identity, která je ve společnosti vyznačena vytvořením nové vlastní identity.¹³⁵

Pubescent se v tomto období formuje také názorově, což je, mimo jiné, pro tento vývojový stupeň také charakteristické. Jedinec tak začíná uvažovat, jeho názory mohou být založeny na hypotetické rovině, zapojuje také různé myšlenky, které dává do souvislostí s tématem. „*Pod vlivem změny myšlení se objevují určité tendence k hodnocení čehokoliv, označované jako pubertální egocentrismus. Projevuje se hyperkritičností dospívajícího, jeho sklonem polemizovat, pocity výjimečnosti vlastních myšlenek a určitou formou vztahovačnosti. Radikalismus pubescenta je obranou proti nejasnosti a mnohoznačnosti, tj. proti nejistotě.*“¹³⁶ Jak dodává také Josef Kuric: „*Objevují se i operace s vědeckými pojmy, což svědčí o tom, že žák už přechází od pozorování konkrétních faktů k zobecňování a abstrakci. Dospívající se už nespokojí s hotovými soudy, sám chce proniknout nejasnosti a najít odpovědi na problémy.*“¹³⁷

4.2 Průřezová témata

„*Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.*“¹³⁸ Je důležité říct, že průřezová témata procházejí většinou oborů a tak sjednocují jejich obsah. Odvolávají se k mnoha oblastem jako například: k vzájemnému respektu, toleranci, k utváření mezilidských vztahů, kritickému myšlení, k lidským právům, participaci na demokratické společnosti, po spravedlnosti a svobodě, porozumění kulturním a sociální odlišnostem mezi národy, aj. Tím přispívají ke komplexnímu rozvoji osobnosti žáka. Pro představu si zde uvedeme všechna průřezová témata a krátce si je charakterizujeme.

A. Multikulturní výchova - Jedná se o termín, který je v současné pedagogice poměrně užívaný. Avšak je důležité si uvědomit, že právoplatně. Nejenom v České republice, ale

¹³⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 239.

¹³⁶ tamtéž, s. 253.

¹³⁷ KURIC, J. *Vývojová psychologie: učeb. pro pedag. instituty*. Praha, 1963, s. 119-120.

¹³⁸ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zapracovanými změnami*. [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

především ve světě, je mnoho konfliktů, které vznikají na základě etnických, rasových či náboženských problémů. Tyto konflikty zatahují do dění celé státy a národy a trvají mnohdy několik desítek let. Proto je čím dál větší důraz kladen na multikulturní výchovu, která má žáka o těchto konfliktech poučit, upozornit a především mu jeho chování pomoci tak, aby se dalo negativním společenským jevům zabránit. *„Multikulturní výchova (multicultural/intercultural education) je široká oblast jednak teorie a výzkumu, jednak praktických aktivit školních i mimoškolních. Je to transdisciplinární oblast, v níž se spojují přístupy pedagogiky, kulturní antropologie, interkulturní psychologie, sociolingvistiky aj., ale přece jen jádro leží v pedagogice, neboť jde o určitý druh edukace se specifickým posláním. Toto poslání je odvozováno z přesvědčení, že na základě určitých vzdělávacích obsahů začleněných do školního kurikula určitých vyučovacích postupů lze formovat v žácích pozitivní postoje k příslušníkům jiných kultur apod.“*¹³⁹

B. Osobnostní a sociální výchova – snaží se o využití otázek této oblasti, a to především v běžném životě. *„Reflektuje osobnost žáka, jeho individuální potřeby a zvláštnosti. Jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti.“*¹⁴⁰ Dále se v RVP pro ZV uvádí: *„Úzká je vazba ke vzdělávací oblasti Člověk a společnost, a to k výchově k občanství a k jejím částem „Člověk ve společnosti“, „Člověk jako jedinec.“*¹⁴¹ Josef Valenta uvádí s odvoláním na RVP ZV tyto přínosy průřezového tématu:

- *„vede k porozumění sobě samému a druhým;*
- *umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (například konfliktů)*
- *vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů“*¹⁴²

C. Výchova demokratického občana – toto průřezové téma *„vede k pochopení významu řádů, pravidel a zákonů pro fungování společnosti, zařazené aktivity k prohlubování*

---

¹³⁹ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2009, s. 167.

¹⁴⁰ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami*. [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

¹⁴¹ tamtéž

¹⁴² VALENTA, J. *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Grada, 2013, s. 38 – 39.

*empathie, schopnosti aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování. Aktivita vedou žáky k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení. Přispívají k utváření hodnot jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost.*¹⁴³

V RVP ZV se uvádí, že v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost formuje jedince jako člověka, který si je vědom demokratických principů, lidských práv a má snahu o participaci na společenském a politickém životě v demokratické společnosti.¹⁴⁴

D. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – „Průřezové téma

*Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech akcentuje ve vzdělávání evropskou dimenzi, která podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a jako princip prostupuje celým základním vzděláváním. Podstatnou součástí evropské dimenze je výchova budoucích evropských občanů jako zodpovědných a tvořivých osobností, v dospělosti schopných mobility a flexibility v občanské a pracovní sféře i v osobním životě. Rozvíjí vědomí evropské identity při respektování identity národní. Otevírá žákům širší horizonty poznání a perspektivy života v evropském a mezinárodním prostoru a seznamuje je s možnostmi, které jim tento prostor poskytuje.*¹⁴⁵

E. Environmentální výchova – toto průřezové téma vede jedince k pochopení ne vždy

jednoduchých vztahů mezi člověkem a přírodou. Navádí ho k uvědomění si důležitosti přírody, a zodpovědnosti za své jednání vůči ní. Ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost zaměřuje výchova svůj pohled na ekologické, technicko-ekonomické a sociální jevy, s odvoláním na omezitelné jednání a snahu o zachování přírody.¹⁴⁶

*„Výchovně-vzdělávací soustava České republiky chápe učivo o přírodě a společnosti v primární škole jako první, velmi významný stupeň celkového přírodovědeckého a společenskovedního vzdělání, které je dále rozvíjeno na 2. stupni základních škol.*¹⁴⁷

F. Mediální výchova – průřezové téma nabízí základní poznatky v oblasti mediální

komunikace, ale také činností, které jsou spojeny s médii. Pro uplatnění jedince ve společnosti je stále důležitější, aby dokázal informace zpracovat, vyhodnotit a kriticky se

¹⁴³ ŘÍČAŘOVÁ, A. *Výchova demokratického občana: [tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ.]* Praha: Josef Raabe, 2011, s. 5.

¹⁴⁴ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami.* [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

¹⁴⁵ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami.* [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

¹⁴⁶ tamtéž

¹⁴⁷ RŮŽIČKOVÁ, Dora, ed. *Ekologické myšlení pro učitele.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 74.

k nim postavit. Musí si uvědomit, že ne všechny informace proudící k němu přes média mají zrovna výpovědní charakter. Média mají výrazný socializační charakter, který působí jak na jedince, tak na celou společnost. V souvislosti se vzdělávací oblastí Člověk a společnost mají média významný charakter. Odhalují souvislosti mezi dobou minulou a současností, a porovnávají skutečnosti v evropském či celosvětovém měřítku. Také slouží jako poměrně rychlý zdroj informací. Avšak je důležité, formovat v jedinci kritický postoj k informacím, které nejsou mnohdy kvalitní.¹⁴⁸

4.3 Vyučovací předmět

Předmětem, ve kterém by se výuka problematiky vědy a náboženství měla vyučovat, je dozajista výchova k občanství, která je součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. RVP ZV charakterizuje výchovu k občanství takto: „*Vzdělávací obor **Výchova k občanství** se zaměřuje na vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb. Otevírá cestu k realistickému sebepoznání a poznávání osobnosti druhých lidí a k pochopení vlastního jednání i jednání druhých lidí v kontextu různých životních situací. Seznamuje žáky se vztahy v rodině a širších společenstvích, s hospodářským životem a rozvíjí jejich orientaci ve světě financí. Přibližuje žákům úkoly důležitých politických institucí a orgánů, včetně činnosti armády, a ukazuje možné způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.*“¹⁴⁹

Vzdělávací obsah tohoto vzdělávacího oboru se zaměřuje na oblasti:

- **Člověk ve společnosti** – zahrnující učivo naše škola; naše obec, region, kraj; naše vlast; kulturní život; lidská setkání; vztahy mezi lidmi; zásady lidského soužití
- **Člověk jako jedinec** – sem patří oblasti jako podobnosti a odlišnosti lidí; vnitřní svět člověka; osobní rozvoj

---

¹⁴⁸ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami*. [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

¹⁴⁹ tamtéž

- **Člověk, stát a hospodářství** – zde se nachází učivo majetek, vlastnictví; peníze; hospodaření; banky a jejich služby; výroba, obchod a služby; principy tržního hospodářství
- **Člověk, stát a právo** – seznamuje s učivem právní základy státu; státní správa a samospráva; principy demokracie; lidská práva; právní řád České republiky; protiprávní jednání; právo v každodenním životě
- **Mezinárodní vztahy, globální svět** – do této kategorie patří evropská integrace; mezinárodní spolupráce, globalizace¹⁵⁰

4.4 Příprava učitele na vyučování

Jméno vyučujícího: Bc. Jiří Salajka

Předmět: Občanská výchova

Ročník: 9.

Téma: Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu

- Hodina je součástí tematického celku Mezilidské vztahy ve společnosti a má časovou dotaci 5 hodin za rok.

Časový rozsah: 45 minut

Literatura: Při přípravě na dané téma jsem čerpal především z učebnice pro 9. třídy, ale také z učebnice pro učitele. Dále jsem použil internetové zdroje a odkazy z webu České televize, kdy jsem u vybraných dokumentů použil žákům ukázky. Tituly ohledně školní didaktiky mi obzvláště pomohly při určování cílů hodiny a forem výuky.

- OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 195 s. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1360-4.
- KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

---

¹⁵⁰ Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami*. [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

- JANOŠKOVÁ, Dagmar, ONDRÁČKOVÁ, Monika a ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 8; Rodinná výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. 2 sv. ISBN 80-7238-393-0.
- JANOŠKOVÁ, Dagmar, ONDRÁČKOVÁ, Monika a ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 8; Rodinná výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. 2 sv. ISBN 80-7238-393-0.

Materiální didaktické pomůcky: power-pointová prezentace, AVT, ukázky k tématu hodiny, učebnice, učebnice pro učitele, psací potřeby, sešit,

Forma výuky: hromadná frontální výuka ve třídě

Typ hodiny: hodina výkladu nového učiva

Cíle:

- Kognitivní:
  - žák se seznámí s pojmy věda a náboženství, kreacionismus, darwinismus
  - žák si vyzkouší svou vlastní interpretaci názorů na tuto problematiku
  - žák prověří své znalosti ohledně dané problematiky v konfrontaci se spolužáky
  - Žák definuje pojmy kreacionismus, darwinismus, stvoření světa podle Bible
- Afektivní:
  - žák respektuje jakékoliv názory spolužáků
  - žák uplatňuje nové poznatky v diskusi ve třídě

Metody výuky:

- brainstorming, výklad, vysvětlování, diskuse

Části a řízení výuky:

- úvod: pozdrav, zápis do třídní knihy, napíšu téma hodiny na tabuli
- brainstorming: vypíšu všechno pojmy, které žáky napadnou na téma hodiny

- výklad nového učiva: Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu
- dokument: opakování
- shrnutí: zápis

Obsah učiva:

Po společném úvodu (pozdrav, zápis do třídní knihy) provedeme tzv. brainstorming. Na tabuli napíšu téma hodiny a úkolem žáků bude říct cokoli, co je napadne při pohledu na téma. Upozorním je, že mají říct cokoli, co se jim vybaví. Po vypsání všech termínů provedeme společnou „kontrolu“.

Následně přejdu k výkladu dnešní hodiny. Postupně si projdeme nejvýznamnější myšlenkové proudy spojené jak s vědou, tak i náboženstvím. Hlavním smyslem hodiny však bude společný dialog těchto dvou proudů. To znamená vzájemný respekt a fakt, že předmětem bádání jsou zcela odlišné faktory.

1. **Vědecký pohled:** tento aspekt staví do popředí tzv. evoluci. Je důležité si na úvod také vysvětlit, že termín evoluce není určený jen pro vznik života na Zemi, ale také pro vznik celého vesmíru. Darwin je bezpochyby tvůrce moderní evoluční biologie. Věda, která se zabývá evolucí nejenom člověka, ale také světa se tak nazývá právě **evolucionismus**.

Darwinismus: Tento myšlenkový směr, jehož hlavním záměrem je zkoumání Darwinovy teorie o původu druhů přírodním výběrem, neprošel zrovna lehkým začátkem. Vědecká expedice, která měla za úkol zmapovat pobřeží Latinské Ameriky, měla problémy již na začátku. Nakonec vyplouvá 27. prosince 1831 z britského Plymouthu. *„Pro mladého přírodovědce Charlese Darwina tato expedice znamenala neblahý začátek cesty, která nakonec potrvá pět let a stane se základem jeho profesionální vědecké kariéry; tato expedice Darwina vymrští přímo doprostřed bitvy o původ druhů.“*¹⁵¹ Termín Darwinismus zavedl A. R. Wallace spíše pro své vlastní učení. Jak dodává Václav Petr: *„Po počátečních obtížích a krizi darwinismu postupně ovládl celou biologii – a vědci víceméně přestali Darwina číst (obdobného osudu se*

---

¹⁵¹ LARSON, E. J. *Evoluce: pozoruhodný příběh dějin vědecké teorie*. V Praze: Slovart, 2009, s. 53.

dočkala v křesťanství Bible).¹⁵² Darwinovo dílo tak bylo citováno, samotný autor uváděl vědce jako hlavního představitele, ale zkoumání jeho činnosti přešlo do ústraní.

2. **Náboženský pohled:** Při srovnání vědy a náboženství či víry můžeme mít dojem, že hlavní důvod neshody je právě v pojetí stvoření světa. Je důležité říct, že pohled na stvoření světa se u nevěřících vyvíjel. Tak jako se neustále vyvíjí víra samotná.

Kreacionismus: Jako hlavní napětí mezi výše popsaným evolučním pohledem a proudem křesťanským můžeme shledat v kreacionismu. *„Kreacionisté jsou právě ta část křesťanů, která zastává představu absolutní pravdivosti bible ve všech rovinách ... Kreacionisté jsou geograficky křesťané spíše zaoceánské než evropské provenience, jsou to spíše protestanté než katolíci a žijí spíše v pásu jižanských států USA (tzv. bible belt) než na severu země.“*¹⁵³ Tito věřící jako hlavní aspekt stvoření světa vidí pravdivost Bible. Toto stvoření je popsáno především v 1. knize Mojžíšově – Genesis. Kreacionisté tvrdí, že právě Bible je zdrojem informací, který je věrohodný a o který by se měla opírat také přírodní věda. Věda by z ní měla čerpat a neměla by se zabírat aspektem vzniku světa, protože tento proces je již popsáný v knize Genesis.

Bible: Kniha Genesis a především její první kapitola je pro nás důležitá hlavně z toho důvodu, že popisuje stvoření světa, člověka, přírody, ale také celého vesmíru. Budu citovat právě první knihu Mojžíšovu, ve které je zmíněno stvoření světa.

3. **Dialog:** I přes veškeré teorie o vzniku všeho kolem nás, ale také nás samotných, je nám zcela jistě zřejmé, že mimo zastánce těchto teorií jsou zde také jedinci, kteří tvrdí, že se ať už vědecký či teologický aspekt vzniku světa nevylučují. Ba právě naopak! Tyto dva pohledy jsou na sobě zcela nezávislé, žádným způsobem si nezasahují do svých cest, a ve svých pohledech se ubírají zcela samostatně. Hans Küng říká: *„Mnozí věřící dnes plně chápou, že má-li si přírodověda udržet čisté a exaktní metody, Bohem se v ní argumentovat nesmí.“*¹⁵⁴ Tento pohled dozajista platí také pro nevěřícího člověka, který se přiklání spíše k pohledu přírodovědných oborů. Jak již o tom byla řeč v předešlých kapitolách a zcela jistě ještě bude, člověk nemůže podrobit vědeckému zkoumání něco, co zkoumat nejde. Stejně tak musí dát prostor pro výzkum tam, kde má doopravdy význam. Tedy není možné jakkoliv zkoumat Boha, protože Boha vědecky uchopit

---

¹⁵² PETR, V. *Evoluční teorie: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník*. V Praze: Triton, 2007, s. 35.

¹⁵³ VÁCHA, M. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. Brno: Cesta, 2014, s. 80.

¹⁵⁴ KÜNG, H. *V co věřím*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 101.

nedokážeme. Stejně tak musí být prostor, který je určený pro vědecké bádání a tento výzkum musí být akceptovaný.

Pustíme si dokument, ve kterém svůj pohled na dialog vědy a náboženství vysvětluje také Tomáš Halík: <https://www.youtube.com/watch?v=vskyeM0Kxqc> Tento dokument nám bude zároveň sloužit také jako opakování dnešního učiva, protože v něm zazní veškeré důležité pojmy, které jsme v této hodině probrali.

V závěru hodiny si teda ještě jednou projdeme důležité pojmy, které jsme si vysvětlovali, a následně provedeme také zápis: *I přes veškeré teorie o vzniku všeho kolem nás, ale také nás samotných, je nám zcela jistě zřejmé, že mimo zastánce těchto teorií jsou zde také jedinci, kteří tvrdí, že se ať už vědecký či teologický aspekt vzniku světa nevyklučují.*

Zvláštní didaktická hlediska: Téma bude pro žáky dle mého názoru poměrně složitější. Avšak díky jeho obsahu se zde nabízí poměrně široký prostor k diskuzi, kterého bych chtěl samozřejmě využít. Budu se snažit do konverzace zapojit třídu prostřednictvím vlastních argumentů, ale také prostřednictvím názorů žáků. Bude mě zajímat jejich názor na argument spolužáka. Připomeneme si proudy, které se vznikem světa zabývají, ale největší důraz bude kladen na dialog mezi vědou a náboženstvím jako mezi dvěma zcela odlišnými vědními obory.

Učební úlohy:

- Dokázal bys vysvětlit, co znamenají pojmy kreacionismus a darwinismus?
- Přiblížíš, jak se na vznik světa dívá věda a náboženství?
- Vysvětlíš spolužákům, co je hlavním záměrem těchto teorií o vzniku světa?
- Jaký vztah je mezi vědou a náboženstvím v dnešní době? Jedná se spíše o konfliktní situace nebo je zřejmá snaha po společném dialogu?

Organizace vyučovací jednotky:

- 5 minut: pozdrav, zápis do třídní knihy
- 10 minut: brainstorming
- 10 minut: výklad nového učiva

- 5 minut: dokument
- 10 minut: diskuze nad probraným tématem
- 5 minut: zápis a ukončení hodiny

4.5 Pohled žáků druhého stupně základní školy na danou problematiku

V rámci této práce jsme provedli krátké dotazníkové šetření, které mělo za cíl analyzovat pohled žáků na danou problematiku. Jedná se o otázky, které žáky nabádaly ke krátkému zhodnocení jejich pohledu na vztah vědy a náboženství. Jako příklad uvádíme některé z nich. Dotazník vyplňovali žáci druhého stupně na Základní škole a mateřské škole v Dolních Bojanovicích.

Tato fáze byla realizována v březnu roku 2015. Jednalo se o přímé rozdání dotazníků, což umožnilo, že žáci ještě před vyplněním mohli zjistit fakta, která jim nebyla zcela jasná. (viz. příloha 1) Na úvod jsme problematiku ještě jednou také přiblížili. Dotazníkové šetření bylo prováděno v hodinách občanské výchovy, ale také v náboženství. Je důležité si také říct, že se jedná pouze o přehled, jak se žáci na problém vzniku světa dívají. Dotazník byl zcela anonymní a byl rozdělen podle věku žáků do čtyř kategorií.

Dotazník byl po formální stránce rozdělen na dvě části. První z nich měla charakter úvodu:

Dobrý den,

jmenuji se Jiří Salajka a jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, v oboru Učitelství občanské výchovy a společenských věd pro 2. stupeň základních škol a střední školy a Učitelství hudební výchovy pro 2. stupeň základních škol a střední školy. V rámci své diplomové práce, která se zabývá vědou a náboženstvím, konfliktem mezi nimi a vzájemným dialogem, bych Vás chtěl poprosit, o vyplnění dotazníku, který se zabývá touto problematikou. (Dialog je forma rozhovoru dvou a více osob, který má vést k nalezení společného závěru).

Dotazník je anonymní a Vámi vyplněné údaje budou sloužit pouze ke studijním účelům.

Předem Vám děkuji za ochotu. _____

Dále následovaly čtyři položky zjišťující fakta. Odpovědi byly uzavřené, a týkaly se pohlaví respondentů, jejich věku, náboženského vyznání a také toho, jestli žák navštěvuje výuku náboženství.

Druhá část dotazníku obsahovala otevřené otázky, které měl student krátce zdůvodnit. Otázky se týkaly pohledu žáků na stvoření světa, na dialog vědy a náboženství nebo významu moderních vynálezů a jejich dopadu na víru. Některé z odpovědí záměrně uvádíme.

4.5.1 Žáci v rozmezí 11 a 12 let

Většina žáků, kteří odpověděli, uvedli, že jsou věřícími, konkrétně křesťaně. Ve škole také navštěvují výuku náboženství. Pro příklad uvádíme několik odpovědí.

1. V Bibli se říká, že svět stvořil Bůh. Jiné teorie však tvrdí, že svět vznikl postupným vývojem – tzv. vědecký pohled. Jaký je Váš názor na stvoření světa?
  - „Svět stvořil Pán Bůh postupně.“ (křesťan, 11 let)
  - „Myslím si, že postupným vývojem vznikla Země. Ale nevylučuje se, že Zemi stvořil Bůh.“ (Křesťan, 12 let)
  - „Bůh stvořil svět a ten se postupně vyvíjel.“ (křesťan, 12 let)
  - „Podle mě Bůh stvořil svět. Člověka také, ale určitě ještě nebyl tak vyvinutý.“ (křesťan, 11 let)
  - „Myslím si, že svět nestvořil Bůh, ale postupně se vyvíjel.“ (křesťan, 11 let)
  - „Já zastávám vědecký názor o postupném stvoření světa.“ (ateista, 12 let)
2. Je možné, aby tyto dva pohledy na stvoření světa (vědecký a náboženský) vyústily ve společný dialog? (Společný závěr, který respektují obě strany) Nebo pouze jeden pohled na vznik světa je ten správný?
  - „Možná jsou obě odpovědi správné, ale je to podle toho, jestli je člověk věřící nebo ne.“ (křesťan, 11 let)
  - „Určitě tyto teorie mohou vyústit ve společný dialog.“ (křesťan, 11 let)
  - „Tyto dva názory se podle mě dohromady dát nemohou, protože každý říká úplně jinou verzi.“ (ateista, 12 let)
3. Myslíte si, že v dnešním světě technického pokroku a moderních vynálezů má víra a náboženství ještě nějaký význam?

- „*Ano má. Lidé se díky víře mají kam obrátit.*“ (křesťan, 12 let)
- „*Ano má. Když jsme v úzkých, Bůh nám pomůže, pokud ho o to poprosíme.*“ (křesťan, 11 let)
- „*Myslím si, že ne. Lidé vědí, kde je alespoň částečná pravda.*“ (ateista, 12 let)
- „*Když se člověk cítí sám, má se na koho obrátit – rodina, kamarádi, učitelé. Pro mě je to Bůh.*“ (křesťan, 12 let)

4.5.2 Žáci ve věku 13 let

V této věkové kategorii opět převládala větší část žáků, kteří uvedli, že jsou věřícími. Avšak už se také objevuje větší počet těch, kteří jsou nevěřící. Také zde uvádíme několik odpovědí.

1. V Bibli se říká, že svět stvořil Bůh. Jiné teorie však tvrdí, že svět vznikl postupným vývojem – tzv. vědecký pohled. Jaký je Váš názor na stvoření světa?
  - „*Svět vznikl postupným vývojem před dávnou dobou.*“ (ateista)
  - „*Já si myslím, že tak nějak mají pravdu obě strany. Bůh dal nějaký impuls a postupným vývojem se všechno utvořilo.*“ (křesťan)
  - „*Myslím si, že na obou teoriích je něco pravdivého.*“ (křesťan)
  - „*Svět se stvořil postupným vývojem, nestvořil ho Bůh.*“ (křesťan)
  - „*Já si myslím, že se svět postupně vyvinul, protože se to tak učíme ve škole.*“ (ateista)
2. Je možné, aby tyto dva pohledy na stvoření světa (vědecký a náboženský) vyústily ve společný dialog? (Společný závěr, který respektují obě strany) Nebo pouze jeden pohled na vznik světa je ten správný?
  - „*Myslím si, že mohou vyústit ve společný dialog. Nikdo nemůže dokázat, že Bůh je skutečný a stejně tak nejde dokázat, jak jsme se vyvinuli my.*“ (ateista)
  - „*Pouze jeden, protože Bůh neexistuje.*“ (ateista)
  - „*Respektuji obě strany.*“ (křesťan)

- „*Ano je to možné. Věřím v to, že Bůh stvořil vše živé na zemi a my jsme se postupně vyvíjeli.*“ (křesťan)
3. Myslíte si, že v dnešním světě technického pokroku a moderních vynálezů má víra a náboženství ještě nějaký význam?
- „*Nemá, protože přes veškerý pokrok se na víru úplně zapomíná.*“ (křesťan)
  - „*Ano má. Mnoha lidem náboženství a víra v Boha pomáhá.*“ (křesťan)
  - „*Já si myslím, že ne. Moderní vynálezy a technický pokrok můžou v životě člověka hodně dokázat.*“ (ateista)
  - „*Možná nějaký malý význam má, ale spíš ne.*“ (ateista)

4.5.3 Žáci ve věku 14 let

V tomto věku opět převažuje větší počet věřících žáků. Pro ukázkou opět uvádíme několik odpovědí.

1. V Bibli se říká, že svět stvořil Bůh. Jiné teorie však tvrdí, že svět vznikl postupným vývojem – tzv. vědecký pohled. Jaký je Váš názor na stvoření světa?
- „*Spíš se přikláním k vědeckému pohledu. Nevěřím, že díky Bohu vznikl svět. Větší smysl má věda, která říká, že planeta vznikla díky Velkému třesku, a lidé se vyvinuli z opic.*“ (křesťan)
  - „*Nevím, nejsem věřící a ani se o to nezajímám. Nemám na to žádný názor.*“ (ateista)
  - „*Podle mě vznikl spojením nějakých částic ve vesmíru a postupně díky tomu vznikla Země.*“ (křesťan)
  - „*Bůh tomu asi dal nějaký povel. Věřím v to, že Bůh je, a že všemu co se děje, dává impuls.*“ (křesťan)
2. Je možné, aby tyto dva pohledy na stvoření světa (vědecký a náboženský) vyústily ve společný dialog? (Společný závěr, který respektují obě strany) Nebo pouze jeden pohled na vznik světa je ten správný?

- „Myslím, že na pohledu vědeckém i náboženském je něco správného. Ale lidé, kteří věří jen v jedno, nedokážou respektovat druhé.“ (křesťan)
  - „Oba jsou podle mě správné. Každý věří v to, co je mu bližší.“ (křesťan)
  - „V něčem se určitě shodují. Ale i tak si myslím, že větší pravdu má věda.“ (ateista)
3. Myslíte si, že v dnešním světě technického pokroku a moderních vynálezů má víra a náboženství ještě nějaký význam?
- „Nějaký význam víra určitě má, ale není velký.“ (ateista)
  - „Myslím si, že ano. Každý přece musí v něco věřit.“ (křesťan)

4.5.4 Žáci ve věku 15 a 16 let

I v tomto věkovém rozmezí byla většina platných dotazníků od žáků, kteří uvedli, že jsou věřícími. I zde pro představu uvádíme několik odpovědí.

1. V Bibli se říká, že svět stvořil Bůh. Jiné teorie však tvrdí, že svět vznikl postupným vývojem – tzv. vědecký pohled. Jaký je Váš názor na stvoření světa?
- „Nemyslím si, že všechno stvořil Bůh, ale určitě na tom má podíl.“ (křesťan)
  - „Podle mě je to postupným vývojem. Možná něco na tom bude, ale určitě to nebylo tak, jak to popisuje Bible.“ (ateista)
  - „Nevěřím tomu, že by Bůh stvořil celý svět. Přikláním se spíše k evoluci.“ (křesťan)
2. Je možné, aby tyto dva pohledy na stvoření světa (vědecký a náboženský) vyústily ve společný dialog? (Společný závěr, který respektují obě strany) Nebo pouze jeden pohled na vznik světa je ten správný?
- „Tyto pohledy jsou dost odlišné a nikdy nebudou mít úplně stejný závěr, ale podobný možná někdy.“ (ateista)
  - „Já si myslím, že vědecký a náboženský pohled jsou jako dvě sestry. Vidí to jinak, ale v podstatě oba pohledy jsou správné.“ (křesťan)
  - „Tyto dva pohledy nemůžou vyústit ve společný dialog. Jsou to odlišné obory a oba směry mají jiný názor, ve kterém se nikdy neshodnou.“ (křesťan)

3. Myslíte si, že v dnešním světě technického pokroku a moderních vynálezů má víra a náboženství ještě nějaký význam?

- *„Pro každého věřícího je to odlišné. Závisí to i na druhu víry. Některá náboženství se nemění a ani nepřizpůsobují.“* (ateista)
- *„Pro lidi už víra nemá takový význam jak dříve.“* (křesťan)
- *„Určitě má. Záleží pouze na člověku, jak s ní nakládá. Mně třeba přinesla pozitivní myšlení.“* (křesťan)

Naším cílem tedy bylo především přiblížit pohled, jak vnímají svět, jeho význam a především vznik žáci, kteří buď jsou formováni svým náboženským přesvědčením, či nikoliv. Je zřejmé, že by bylo dobré dialogu vědy a náboženství na základních školách věnovat více času, aby žáci získali objektivní pohled. K tomuto nám také slouží příprava na výuku, kterou tato práce obsahuje. Žáci by tak měli získat přehled o vědeckých a náboženských teoriích. Především by si však měli být vědomi významu jak vědy, tak i náboženství, kdy se tyto teorie snaží jít spíše vlastní cestou a navzájem se respektovat.

Závěr

V předložené diplomové práci jsme se pokusili komplexně zachytit problematiku týkající se tématu Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu, tedy pohled na vědecké a náboženské tvrzení o vzniku světa a člověka. Naším záměrem je však společný dialog, který je pro dnešní svět velice důležitý. Smyslem je tedy nejenom přiblížení vědeckého bádání, které si klade za cíl přiblížit existenci člověka, ale také náboženský pohled, který si klade za cíl spíše vysvětlit smysl člověka a jeho života. Tento fakt vede naši práci k vyústění ve společném dialogu vědy a náboženství jako dvou instancí, které jsou na sobě nezávislé. Proto zde není prostor pro jakýkoliv konflikt, ale spíše pro vzájemné porozumění a pochopení. Posílení slovy Dušana Špinera si tuto skutečnost můžeme jen potvrdit: *„Obhacovat se můžeme jen tehdy, pokud k sobě pociťujeme vzájemnou lásku. Jde o to, abychom vstoupili do oboustranné dynamiky, která nám pomůže lépe se poznat v různosti svých světonázorů. To ale předpokládá, že budu tak bezpodmínečně hledat pravdu, že budu připraven nechat se přesvědčit a dokonce i svolit k (nové) konverzi.“*¹⁵⁵

V první kapitole se zabýváme vědou a náboženstvím v obecném smyslu. Nejprve charakterizujeme vědu. Snažíme se zachytit smysl jejího vědeckého zkoumání, což představuje především podkapitola Oblast zkoumání. Následně přibližujeme také přírodní vědy, které tvoří základní prvek vztahu mezi vědou a náboženstvím. Dále v této kapitole uvádíme vznik a význam křesťanství, jeho smysl a podstatu. Zabýváme se taktéž vztahem náboženství a metafyziky, křesťanským pojetím Boha, jak věřící s Bohem může promlouvat a jaké je Boží postavení v dnešním světě.

Ve druhé kapitole přibližujeme konflikt mezi vědou a náboženstvím. Představujeme teorie přírodních věd, které zachycují právě např. vznik světa či vývoj člověka. Tyto aspekty obsahují podkapitoly, které se zabývají evolucionismem, darwinismem, samotnou osobou Charlese Darwina či jeho teorií O původu druhů. Na druhé straně uvádíme také křesťanské pojetí stvoření světa, které je obsaženo v podkapitolách odvolávajících se na kreacionismus či Bibli a její první knihu Mojžíšovu. V dalších podkapitolách si všímáme filosofie v období patristiky a scholastiky, a to v dílech dvou předních křesťanských myslitelů sv. Augustina a Tomáše Akvinského.

---

¹⁵⁵ ŠPINER, D. *Člověk a náboženství: příspěvek ke kreačně-evolučnímu porozumění člověka ve světle náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 92-93.

Třetí kapitola je vyústěním snah vědy a náboženství v období 20. a 21. století po společném dialogu. Přibližujeme oblast zkoumání, která se zaobírá v obou případech zcela odlišnými parametry, a tak se v žádném případě nevyklučuje. Následně v podkapitolách uvádíme encykliky papeže Jana Pavla II., který se vyjadřoval k otázkám o samostatnosti vědy a náboženství. Zmiňujeme také II. vatikánský koncil, který vydal dekret o vzájemném dialogu. Následně taktéž v poslední podkapitole popisujeme výklad knihy Genesis (tedy první knihy Mojžíšovy), který se odvolává na duchovní rozměr, který nenesení prvek faktu, ale spíše obrazného popisu činnosti Stvořitele.

Ve čtvrté kapitole popisujeme skutečnost propojení dialogu vědy a náboženství ve vyučovacím procesu na základních školách. Naším záměrem je hlavně zanesení této problematiky do výuky. Jasný výklad všech aspektů, týkajících se dialogu vědy a náboženství, který by přinesl formování kritického myšlení žáků. Přibližujeme také propojenost této problematiky v průřezových tématech. V podkapitole také definujeme mentální stav jedince staršího školního roku. Následně pojednáváme o předmětu, ve kterém by se tato problematika měla vyučovat, tedy občanské výchově. Přikládáme také přípravu na vyučování, která by měla žákům pomoci v pochopení této látky. V poslední kapitole uvádíme odpovědi žáků z dotazníkového šetření, které se zaobíraly právě tématem naší diplomové práce. I zde je jasný signál po větší osvětě dané problematiky mezi žáky.

Diplomová práce je tedy rozdělena do čtyř oddílů, které pojednávají nejenom o konfliktu vědy a náboženství, ale především o důležitosti vzájemného dialogu. Práce si klade za cíl také přiblížení těchto problémů žákům na druhém stupni základních škol. Jejím cílem je tedy mimo jiné formování jedince, který by byl pro společnost prospěšný a ctil prvky tolerance, respektu a porozumění světu, ale i sobě samému. Pro správné uchopení dané problematiky jsme čerpali především z odborné literatury, aby uvedené zdroje korespondovaly s tématem naší diplomové práce. Důležitou úlohu sehrála také metoda dotazníku, díky které jsme naší práci mohli obohatit o pohled žáků Základní školy v Dolních Bojanovicích na tuto problematiku.

Použité zdroje

• *Literatura*

1. AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Praha: Kalich, 2012. 565 s. ISBN 978-80-7017-165-3.
2. AUMANN, J. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. 261 s. ISBN 80-7184-928-6. BOWKER, J. *Bůh a jeho proměny v dějinách náboženství*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2004. 400 s. ISBN 80-242-1063-0.
3. BEŇO, J. A. *2. vatikánský koncil: 1962-1965*. ISBN 8090051049.
4. BROŽ, J., ed. et al. *Pentateuch: (Pět knih Mojžíšových): český katolický překlad*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 548 s. ISBN 80-7192-638-8.
5. DARWIN, Ch. a MARSAULT-REJLKOVÁ, H., ed. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3., V nakl. Academia 2., rev. Praha: Academia, 2007. 579 s. Europa; sv. 10. ISBN 978-80-200-1492-4.
6. DARWIN, Ch. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006. 357 s. Europa; sv. 3. ISBN 80-200-1423-3.
7. DAVIES, M. W., a VACKOVÁ, E. *Darwin a fundamentalismus*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002. 71 s. Postmodernistická setkávání; sv. 10. ISBN 80-7254-267-2.
8. DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita: teologický přístup*. Vyd. 1. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2004. 136 s. ISBN 80-7040-728-X.
9. ECKHART, J. a SOKOL, J., ed. *Mistr Eckhart a středověká mystika*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2013. 357 s. ISBN 978-80-7429-397-9.
10. FLOSS, P. *Cesty evropského myšlení. 1, Architekti křesťanského středověkého vědění*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004. 444 s. ISBN 80-7021-662-X.
11. FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: cesta spásy*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1996. 189 s. Obzor (Prostor); sv. 4. ISBN 80-85190-94-X.
12. HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. 351 s. Dějiny filosofie; díl 2. ISBN 80-7182-105-5.

13. JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1991. 76 s. ISBN 80-7113-050-8.
14. JAN PAVEL II. *Fides et ratio: o vztazích mezi vírou a rozumem: encyklika Jana Pavla II. adresovaná biskupům katolické církve z 14. září 1998*. 1. vyd. Praha: Bell, 1999. 106 s. ISBN 80-7113-234-9.
15. JAN PAVEL II. *Ut unum sint: encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí z 25. května 1995*. 1. vyd. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. 82 s. ISBN 80-7113-140-7.
16. KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 382 s. Oikúmené; sv. 121. ISBN 80-7298-172-2.
17. KENNY, A. *Tomáš Akvinský*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. 107 s. Oikúmené; Sv. 26. ISBN 80-85241-25-0
18. KOCIAN, M. *Evoluce a křesťanství*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2006. 23 s.
19. KOMÁRIK, E. *Metódy vedeckého poznávania človeka pre začiatočníkov*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2002. 210 s. ISBN 80-223-1717-9.
20. KRÁL, M. *Věda a víra: (s vědou za hranice každodennosti)*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007. 299 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-204-1568-4.
21. KRUMPOLC, E. *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 214 s. Monografie. ISBN 80-244-1523-2.
22. KRYVELJOV, J. A. *Dějiny náboženství. [Díl] 1, Od vzniku náboženství do doby evropské protireformace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. 361 s. Prameny (Mladá fronta); sv. 39.
23. KÜNG, H. *Na počátku všech věcí: přírodní vědy a náboženství*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011. 219 s. Teologie. ISBN 978-80-7429-141-8.
24. KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 306 s. ISBN 80-7325-059-4.

25. KÜNG, H. *Být křesťanem: křesťanská výzva*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 295 s. Velké postavy světové teologie. ISBN 80-85959-76-3.
26. KÜNG, H. *V co věřím*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2012. 243 s. Teologie. ISBN 978-80-7429-250-7.
27. KURIC, J. *Vývojová psychologie: učeb. pro pedagog. instituty*. 1. vyd. Praha, 1963.
28. KVASZ, L. ZELENÁK, E. *Vztáh vědy a náboženstva*. Ružomberok: Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, 2008. 191 s. Humanitné štúdie ; zv. 11. ISBN 9788080843496.
29. LAFFERTY, P., ROWE, J., (1993) „*Science*“, *The Hutchinson Dictionary of Science*., Oxford: Helicon, 1993. 640 p. ISBN 0-09-177151-X.
30. LARSON, E. J. *Evoluce: pozoruhodný příběh dějin vědecké teorie*. V Praze: Slovart, 2009. 326 s. ISBN 978-80-7391-157-7.
31. LEWIS, C. S. *K jádru křesťanství*. 3. vyd. Praha: Návrat domů, ©2011. 237 s. ISBN 978-80-7255-264-1.
32. LIBERA, A. de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2001. 551 s. Dějiny filosofie; sv. 5. ISBN 80-7298-026-2.
33. MAYR, E. *Co je evoluce: aktuální pohled na evoluční biologii*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. 354 s. Galileo; sv. 31. Mistři vědy. ISBN 978-80-200-1754-3.
34. MÁDR, O. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Vyd. 2., V KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-467-9.
35. MCGRATH, A. E. *Dialog přírodních věd a teologie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. 286 s. Teologie. ISBN 80-7021-552-6.
36. MORELAND, J. P. a REYNOLDS, J. M. *Třikrát evoluce versus stvoření*. Praha: Návrat domů, 2004. 315 s. Kontrasty; sv. 2. ISBN 80-7255-028-4.
37. ONDOK, J. P. *Přírodní vědy a teologie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 176 s. Moderní česká teologie. ISBN 80-85959-93-3.

38. OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2009. 156 s. ISBN 978-80-246-1609-4.
39. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. 435 s. ISBN 80-7021-194-6.
40. PETR, V. *Evoluční teorie: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2007. 383 s. ISBN 978-80-7387-016-4.
41. PIEPER, Josef. *Tomáš z Akvina: dvanáct přednášek*. Řím: Křesťanská akademie, 1972. 174 s. Studium; sv. 18.
42. POLKINGHORNE, J. C. *Věda a teologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. 169 s. Současná světová teologie. ISBN 80-7325-007-1.
43. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.
44. RÁDL, E. *Dějiny filosofie. 1, Starověk a středověk*. Praha: Votobia, 1998. 7, 514 s. ISBN 80-7220-063-1.
45. RICHTEREK, L. *Filozofické problémy přírodních věd*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 154 s. ISBN 978-80-244-2009-7.
46. RUSE, M. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 401 s. Galileo; sv. 43. ISBN 978-80-200-1901-1.
47. RŮŽIČKOVÁ, Dora, ed. *Ekologické myšlení pro učitele*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 108 s. Pedagogika v praxi. Sborníky. ISBN 978-80-244-3173-4.
48. ŘÍČAŘOVÁ, A. *Výchova demokratického občana: [tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ.]* Praha: Josef Raabe, 2011. 1 sv. (různé stránkování). Dobrá škola. Průřezová témata na 2. stupni ZŠ II; 1. ISBN 978-80-87553-17-6.
49. SCHAEFFLER, R. *Filosofie náboženství*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. 223 s. ISBN 80-200-1195-1. ZRZAVÝ, J., STORCH, D. a MIHULKA, S. *Jak se dělá*

- evoluce: od sobeckého genu k rozmanitosti života*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2004. 289 s. Fénix; sv. 9. ISBN 80-7185-578-2.
50. SCHLEIERMACHER, F. *O náboženství: promluvy ke vzdělavcům mezi jeho utrhači*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2012. 189 s. Reflexe. ISBN 978-80-7021-849-5.
51. SMITH, H. *Světová náboženství: Po stopách moudrosti předků*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1995. 255 s. ISBN 80-7176-217-2.
52. SWIEŻAWSKI, S. *Nový výklad sv. Tomáše: přednášky v Laskách*. 1. čes. vyd. Brno: Cesta, 2000. 173 s. ISBN 80-85319-78-0.
53. ŠPINER, D. *Člověk a náboženství: příspěvek ke kreačně-evolučnímu porozumění člověka ve světle náboženství*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 106 s. Učebnice. ISBN 80-244-1547-X.
54. TKADLEC, E. *Strategie a metody vědecké práce v přírodních vědách: filozofické názory a komunikační dovednosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 195 s. ISBN 978-80-244-2675-4.
55. TRESMONTANT, C. *Základy teologie*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2000. 243 s. Studium. ISBN 80-85947-54-4.
56. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
57. VÁCHA, M. *O Návrat ke Stromu života: [evoluce a křesťanství]*. 1. české vyd. Brno: Cesta, 2005. 166 s. ISBN 80-7295-080-0.
58. VÁCHA, M. *Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2014. 215 s. ISBN 978-80-7295-184-0
59. VÁCHA, M. *O Modlitba argentinských nocí*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2011. 175 s. ISBN 978-80-7295-129-1.
60. VÁCHA, M. *O Tančící skály: o vývoji života na Zemi, o člověku a o Bohu*. 1. české vyd. Brno: Cesta, 2003. 187 s. ISBN 80-7295-041-X.
61. VALENTA, J. *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 232 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4473-5.

62. ŽELIVAN, P. *Věda a bible o původu světa*. Řím: Křesťanská akademie, 1966. 102 s. Studium (Křesťanská akademie, Řím); sv. 7.

• **Internetové zdroje**

1. Nuv.cz: *Upravený RVPZV se zapracovanými změnami*. [online]. 27. 7. 2013. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>
2. Internetový portál Farnostvelehrad.cz: *Eucharistie*. [online]. [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.farnostvelehrad.cz/dokument/Eucharistie-78/>
3. Internetový portál Iencyklopedie.cz: *Církevní rok*. [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: www.iencyklopedie.cz/cirkevni-rok/
4. Internetový portál Víra.cz: *K čemu advent a církevní rok?!* [online]. 30.11.2009. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: www.vira.cz/Texty/Clanky/K-cemu-advent-a-cirkevni-rok.html
5. FIALA, Jan. *Liturgický rok má svůj logický řád*. [online]. 2008 [cit. 2015-01-22]. Dostupné z: <http://adks.apha.cz/res/data/094/010763.pdf>
6. Internetový portál Chris.blog.cz: *Liturgický rok*. [online]. 8. 2. 2007 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://christ.blog.cz/0702/liturgicky-rok>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro studenty 1. strana

Příloha 2 – Dotazník pro studenty 2. strana

Příloha 1 – Dotazník pro studenty 1. strana

Autor práce: Bc. Jiří Salajka

Název práce: Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu

Škola: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta

Dobrý den,

jmenuji se Jiří Salajka a jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, v oboru Učitelství občanské výchovy a společenských věd pro 2. stupeň základních škol a střední školy a Učitelství hudební výchovy pro 2. stupeň základních škol a střední školy. V rámci své diplomové práce, která se zabývá vědou a náboženstvím, konfliktem mezi nimi a vzájemným dialogem, bych Vás chtěl poprosit, o vyplnění dotazníku, který se zabývá touto problematikou. (Dialog je forma rozhovoru dvou a více osob, který má vést k nalezení společného závěru).

Dotazník je anonymní a Vámi vyplněné údaje budou sloužit pouze ke studijním účelům.

Předem Vám děkuji za ochotu. _____

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

2. Jaký je Váš věk? (vyplň)

- _____

3. Jste věřící člověk?

- Ano, jsem křesťan
- Ano, ale jiného vyznání než křesťanství. Jaké? _____
- Ne, věřící nejsem

4. Navštěvuješ ve škole výuku náboženství?

- Ano
- Ne

Příloha 2 – Dotazník pro studenty 2. strana

Autor práce: Bc. Jiří Salajka

Název práce: Věda a náboženství – od konfliktu k dialogu

Škola: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta

5. V Bibli se říká, že svět stvořil Bůh. Jiné teorie však tvrdí, že svět vznikl postupným vývojem – tzv. vědecký pohled. Jaký je Váš názor na stvoření světa? (Krátce popiš svůj názor)

6. Je možné, aby tyto dva pohledy na stvoření světa (vědecký a náboženský) vyústily ve společný dialog? (Společný závěr, který respektují obě strany) Nebo pouze jeden pohled na vznik světa je ten správný? (Svoji odpověď krátce zdůvodněte)

7. Myslíte si, že v dnešním světě technického pokroku a moderních vynálezů má víra a náboženství ještě nějaký význam? (Svoji odpověď krátce zdůvodněte)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Jiří Salajka
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	ThMgr. Dušan Špiner, PhD.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Věda a náboženství: od konfliktu k dialogu
Název v angličtině:	Science and religion: from conflict to dialogue
Anotace práce:	Diplomová práce má za úkol zachytit důležité mezníky v chápání vzniku světa a člověka pohledem vědy a náboženství. Jako cíl si klade zobrazit společný dialog těchto dvou oborů. Jedná se tedy o historické pohledy, ale především současné pojetí této problematiky. Diplomová práce je rozdělena do čtyř oddílů, ve kterých se uvádí především teorie vědy a náboženství, jejich teorie na vznik světa a člověka, ale také přibližuje formu společného dialogu a také, jak tuto problematiku vyučovat na základních školách.
Klíčová slova:	Náboženství, křesťanství, přírodní vědy, dialog, Bible, Charles Darwin
Anotace v angličtině:	This thesis aims to capture important moments in understanding the origin of the world and the human aspect of science and religion. As the objective is to show common dialogue of these two fields. It is therefore a historical views, but mainly contemporary conception of this issue. The thesis is divided into four sections, which indicate above all the theories of science and religion, their theory on the origin of man and the world, but it also forms a common dialogue and

	how this issue to teach in primary schools.
Klíčová slova v angličtině:	Religion, Christianity, science, dialogue, Bible, Charles Darwin
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník pro studenty 1. strana Příloha č. 2 – Dotazník pro studenty 2. strana
Rozsah práce:	62 stran
Jazyk práce:	Čeština